

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. ^{Vol.}
_{Dist.}

620

Title: *Pratishth a
Mayukha*

Pratishth

620

620

प्रतिष्ठागुरु

Incomplete

Pratishtha Nayokha		Title
:	Nilkantha Bhana	Author
:	:	Editor
:	:	Year, Vols.
:	:	Publisher
620	Ends abruptly	Remarks

ॐ
ॐ

॥ प्रतिष्ठासुखः ॥ १० ॥
पत्र ३५ ॥

प्रति.म.

॥१॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीरविर्जयति ॥ महोमत्समाराध्यजलोत्सर्गमथोक्तवान् ॥ प्रतिष्ठां सर्वदेवानां नालकं वो
वदत्समौ ॥ तत्र तत्कालाविलुधमोत्तरे चैत्रे वा फल्गुने वा पिज्येष्टे वा माधवे तथा माघे वा सर्वदेवानां प्रति
ष्ठाशुचदासिते ॥ रिक्ता न्यततिष्ठिषु स्यात्सावरे नौ मान्यके तथेति तत्रैव त्रापाटे देतयामूलमुत्तरात्रयमे
व च ज्येष्ठश्रवणरोहिण्यः पूर्वा नाश्रपदा तथा ॥ हस्तोश्चिना रेवती च पुष्यो मृगशिरस्तथा ॥ अनुराधा तथा स्वा
ती प्रतिष्ठासु प्रशस्यत इति ॥ तत्राषाढे वैश्यने नैवोत्तराषाढा प्राजावपुत्तरात्रयपदमुत्तराफल्गुमुत्तरा
नाश्रपदे यो रथवत् ॥ नारसिंहे तथा महाश्विनो मास उत्तमः सर्वकामदः ॥ देवी तत्र सदाशक्रपां सुनापि प्रति
ष्ठितः ॥ नवने फलदा पुंसां कर्कस्थे च वृषस्थिते ॥ नतिथिर्न च नक्षत्रं नो पवासोत्रकारणमात्रैरववाराह
नारसिंह त्रिविक्रमाः ॥ मादिषासुरहं त्यश्चस्थाप्यैव दक्षिणायनं द्युचिनिषेधः ॥ आर्द्रादिके स्वातिविरामकाले
नक्षत्रहृदं दशके स्थिते कीं विवाहवैलव्रतबंधदीक्षासुरप्रतिष्ठादिनकार्यमेवेति ॥ अथ संभाराः ॥ अर्का
दिग्रहसमिधां प्रत्येकमष्टमहस्रमष्टशतं संक्षेपपक्षे ॥ अथ चर्वादि लोकपालादियागापयलाशादिसमि

रामः

॥७५७॥

धांप्रत्येकमष्टमहस्रमष्टशतं वा ॥ पुष्पामालाः ॥ कुंकुमं कर्पूरः कस्तूरी चंदनं गुग्गुलु ॥ धूपदहनं ॥ अरात्रि
कं ॥ घंटापादुका ॥ तर्पणं वलिसामग्री ॥ पायसं नक्षत्रो ज्येष्ठवेद्यं ॥ होमार्घ्यमाज्यतिलयवाज्ञतफलादिकं ॥ प्रति
कुंडं विष्टराश्रुत्वारः ॥ प्रतिकुंडं सुकृत्सुवै ॥ आसनानि त्रिस्त्रींश्वेतोर्णसूत्रं सर्वतो भद्रादिरवनायश्चेत्तरक्त
पातनीलकुलावर्णकास्तपनकलशाः ॥ पद्मवाकदलीस्तं नापताकादशः ॥ अजाश्वदशोत्तेषावेणदंडा वज्रा
मौक्तिकवैडूर्यशंखस्फटिकपुष्परगेडनीलमहानीलाश्चिरत्माष्टकं ॥ हरितालकमनंशिलात्रककुल्लोभ
नगंधककोशः ॥ सस्वर्णमादिकगौरिका इति धातुष्टकं ॥ तिलयवमुद्गो धूमनी वारत्रयमाकसर्धपत्रीद्वय
इति वीजाष्टकं ॥ सुवर्णरजततामसोद्वयमुसासरागरात्यारव्यधातुष्टकं ॥ मधुपर्कपात्रासौवर्णताम्रवात्रार्धपा
त्रं ॥ शकैकद्वित्रिमाषसुवर्णशलाका ॥ स्थापनाय कलशरत्नानि ॥ षोडशद्वारकलशाः ॥ वेदिकलशाश्चत्वार
चालुमंडलशाः ॥ कुंडं संख्यायानि शकलशाः ॥ त्रपनकलशानं पंचत्वारिंशत् ॥ कलशसंख्यायाश्चारावाणि धा
रासहस्रान्वितौ कलशौ गजाश्वस्यानवल्मीकसंगमकूलद्वयवराहोत्तराजद्वारमृदु सुरामांसीवक्त्र
कुक्षैशैलेयहरिद्रादाहहरीद्रासटीचंपकमुस्त इति सवौषध्याः ॥ पंचगव्यं पृथक् पृथक् ब्राह्मिगतिजगो

प्रतिम

॥ २॥

धूमनावारश्यामाकमुद्रा इति सप्त धान्यानि शय्या सोपस्करा ॥ श्वेतवस्त्रं चामरं विचित्रवितानं त्रयोदश
लपटाः कृत्वि वरणासामग्री शिल्पि वस्त्रयुगमित्यादिसं नृतसं नारो मूर्तिप्रतिष्ठादिना त्वाकसप्तमस्ति
पंचमस्ति सद्यो वा प्रासादाद्ये मंडपं कृत्वा तन्मध्ये चतुरस्रो चतुर्हस्ता वा हस्तौ स्थितां वेदि मंडपौ तत्र चतुर्द
श्वपनं मंडपं तत्र वेदिका त्रयं च कृत्वा शिल्पे स्यात्तात्त्रा सादक्षिणं न देवं तत्रानायासनेन निधाया चांता प्रा
णानायम्य मासा कृत्वि रय्यास्यां मूर्तौ लिंगे वा देवकला सान्निध्यार्थे आयुश्चा सर्वफलाक्षय्यसुखकमईश्व
रप्रीतिकामो वाञ्छमु क मूर्तौ लिंगस्य वा प्रतिष्ठा करिष्य इति संकल्प्य गणपतिपूजनं पुण्याह वाचनं कृत्वा
त्वा प्रतिष्ठायागनिमित्तं आहमेतसुहृन् यजना यात्मनः शक्यं करिष्ये मातृ पूजनमिति मंत्रमुक्त्वा मा
तृ पूजनं नंदी आहं च कृत्वा चार्यं हत्वा द्वात्रिंशत् षोडशाष्टौ चतुरो वा कृत्वि नौष्टौ चतुरो वा द्वापलान्
त्वा तान् सं पूजयेत् मधुपर्कादिना ॥ मदस्य वरणा मये त्रेति त्रिविक्रमादयः ॥ ततो मंत्रमूर्तिर्नवा न्नायसं सारो
वेदकारकः ॥ देवपूजा ह्येय यास्या कुरु धर्मोऽतिवत् ॥ संसारनयनी तेन नृपयं यज्ञः सुनक्ति ॥ प्रारब्धत्वत्
सादेन निर्विघ्नं मे न व सिति ॥ आवायं प्रार्थयत्येधो षमपरिकरः संपूर्णकुंभौ नृदं कर्णे निशितमंत्रेण महा

रामः

७५४॥

मंडपं प्रदक्षिणा कृत्य पश्चिमद्वारेण प्रविशेत् तत्राचार्यः अपक्वामंतु नृता निषिद्धा चा सर्वतो दिशः सर्वे
षामविरोधेन ब्रह्मकर्मसमारभ इत्फक्ता तत्र सर्षपात्तु कीर्य ॥ देवा आयातु यातु धाना अपपातु विस्त्रोदे
वयजने रक्षतेति रक्षांत्वा वेदिका त्रेय कोणे स्युर्गां वसुदायै नमः ॥ वसुदमा वाहयामीत्यालभ्य गंधपुष्पा
दिनार्चयेत् ॥ ततः प्रादक्षिणेन नृदं यै नम इति द्वितीयं ॥ अदित्ये इति तृतीयं ॥ नंदायै ॥ इति चतुर्थं ॥ मंडपा
त्रेय कोणे नृत्यै इति प्रथमं ॥ सरस्वत्यै नमः ॥ २ पूर्वसंध्यायै लमध्यसंध्यायै ॥ ४ पश्चिमसंध्यायै ॥ गायत्र्यै
॥ सावित्र्यै ॥ बृहस्पतये ॥ विनतायै ॥ पौर्णमास्यै ॥ सितावात्यै ॥ इति षोडशस्युर्गां स्पृष्ट्वा पूजयेत् ॥ नाममा
त्रेण नम इति बलिः कार्यः सर्वेभ्यो नम इति शारवाहं धनानि पूजयेत् ॥ ततः पश्चिमद्वारेण निर्गत्य वादिगा
दिद्वारतोराणां पूजामारभेत् ॥ तत्र प्राच्यां सुदृढतोरणाय ॥ अश्वस्तोरणैर्नयं यज्ञरक्ष सर्वविघ्नानिवारयेत्
अथ त्रिमूलशृंगेषु प्रदक्षिणेनैव धानां रजगमित्यादिसत्पासकुर्यात् ॥ शारवामूलयोर्धान्यराश्यां रुपरि
रत्नगर्भौ प्रशांत शिशिरनामौ कलशौ प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् ॥ ततो द्वारदेशे इन्द्रमा वाह्य नमस्कृत्य इन्द्रा

प्रे.म.

॥३॥

यहिष्ठुचित्रनानोऽतिपातां पताकां ध्वजं वा लम्बन्नातारमिति नातोरणोपरि निरुद्धात् इन्द्राय ह्यतो दनबलि
दानं अग्निमा लक्ष्म्ये दपूजयेत् रुद्रैः पद्मपद्माक्षौ गायत्रः सोमदेवता अग्निगोत्रस्तु विप्रैः रुद्रैः कृत्वा
मेमखेनवेति ध्यानं तत्र आस्तुक्तं पावमानं च सोमस्तुक्तं सुमंगलं पौरुषं रुद्रस्तुक्तं च वामदेव्यं तथैव चेति
द्वारपालजपः अथाग्नेयकोणो अग्नये नमस्त्यग्निमावाह्यपूजयेत् अग्न्याहिति रक्तध्वजपताका
लं न त्वन्नो अग्न इति पताको ह्ययः अग्निदूतमिति ह्यतमिति ह्यतो दनं बलि याम्ये सुभद्रद्वारतोरथणाय
नमः औदुम्बरतोरणौ न यज्ञैरक्षसर्वविघ्नान्निवारयेति पूजयेत् मृगेषु पूजयेत् मित्रयनम वरुणाय
नमः इत्यादित्याय नमः इत्यादित्यादित्याय नमः द्वारशारवयो सोमाया अयापनम इति वसुधयमर्चयेत्
शारवामूलयोः पूजयेत् शोकनामानौ कुम्भौ प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् ततो द्वारदेशे यमावाहनमस्तु त्वयमाय
सोममिति श्यामध्वजपताकालं नमः यमाय मधुमन्ममति तोरणोपरि निधानं मोषनक्त बलिदानं
इषेत्वेति पयं जुर्वेदपूजयेत् कातराक्षो यजुर्वेदस्त्रैष्टुभौ विष्णुदेवता काश्यपेयैस्तु विप्रैः रुद्रैः कृत्वा

रामः

॥३५॥

मेमखेनवेति यजुर्वेदध्यानं तत्र आनो नऽनुवाकश्च अशुशिशानकस्तथा यदेवाह्नाणि च पठेत्ततो ह्यो
चपुनंतुमं अग्निधा अग्निमसौ वदार्घ्यायुक्ते कृत्वा पठेत् आप्यायस्व षट् नमोस्तु सर्पेभ्यः आहूते नमः
शं नवेत्येकं एकं अग्निदेवता क्रमात् नातारमिन्द्रमित्येको सोमराजानमेकया अन्नपतेमहो इन्द्रकृत्वा
वाचंसमग्रकं पठेत् अष्टानि क्रतौ निरुतये नम इति निरुनिमावाह्यपूजयेत् मोषुणाः परापरेति कृत्वा पताका
लं न त्वन्नो अस्तु त्वं तमिति ध्वजपताको ह्ययः निरुति सं पूज्य मोषुणा इति कृत्वा व्रीह्यन्ने ह्यतमहितं बलि द
द्यात् अथ पश्चिमायां सुनीमतोरणाय नमः ज्ञा ह्यतोरणो तं यज्ञैरक्षसर्वविघ्नान्निवारयेति पूजयेत्
अथ त्रिशूलेषु अर्यशो नमः अंशवे नमः विवस्वते नमस्त्यादित्याय नमः द्वारशारवयो अनिलाय अन
लाय नम इति वसुधयं शारवामूलयोर्धान्यपुंजोपरि संजीवनामृतनामानौ कुम्भौ प्रतिष्ठाप्य पूजयेत्
तत्र वरुणमावाहनमस्तु त्वत्वायामिति श्वतध्वजपताकालं नः उदुत्तमं वरुणो तितोरणोपरि निधा
नं नवनीतौ दनबलिदानं अग्न्याहृतिसामवेदं स्तुयं गाक्षो जागातः शक्रदेवता नारदाजस्तु

प्र.म.

॥४॥

विप्रेन्द्रकृत्वि कृतं मेरवे न वेति सामवेद ध्यानं तत्र जपः इन्द्राय सामगायतः अहमस्मि प्रयुमजा सैतुस्त
रा स्वादिष्ट्या गायंति त्वागायत्रिणा कस्य नृनं कनमस्या मृताना मित्यादि अथ वायवे वायवे नमः
इति वायुमावाह्य पूजयेत् वायो शतमिति धूम ध्वजपताकालं नः तव वायव्यं तस्य त इति पताको
ह्वयं वायुसंपूज्य यवौदन बलिदानं अथोत्तरे सुप्रनाय तौरणाय नमः शंतो देवाति तौरस्त न न्यग्रो
धतौरणेनं यज्ञं रक्ष सर्वविघ्नान्निवारयेति पूजयेत् शृंगेषु त्वष्टे नमः सवित्रे नमः इत्यादित्यासः इतरशा
खयो प्रत्यूषाय नमः प्रनासाय नमः इति वसुद्वयं शारवा मूलयोर्धनं दश्री प्रद नामानौ कुं नौ प्रतिष्ठा
प्य पूजयेत् अत्र सोममावाहनं मस्तुत्स सोमो धेनु मिति सुवर्ण ध्वजपताको लं नः वयं सोमेति तौरणे प
रिनिधानं धैर्यं गव बलिदानं शंतो देवा रित्यथर्ववेदे पूजयेत् सुवर्णनयनो यवा तुष्टु पूछं द पुरंदरः
वेदे वैतानगो वस्तु कृत्वि कृतं मेरवे न वेति तत्र ध्यानं अथ वीं गिर सं वै व अथ वीं गिर सं तथा शां स ध्या
यं च पठेत् अथो शान्त्य ईशानाय नमः इति शानमावाह्य पूजयेत् नमः शान वायेति रक्त ध्वजपताक

रामः

॥७६॥

लं नः तमि शानमिच्छायः गोवेधुक बलिः ईशान पूर्वयोर्मध्ये अनंताय नमः इत्यनेन तमावाह्य पूजयेत्
नमोस्तु सर्वेभ्य इति मेघवर्ण ध्वजपताकालं नः तद्विज्ञोर्नु कामति बलिदानं पश्चिम निरुति मध्ये ब्रह्म
णे नमः इत्यावाह्य पूजयेत् यदेवा देव हे उ नमिति रक्त ध्वजपताकालं नः वृजज्ञानमिति उ ह्वयः सनो
नुवनस्य पत इति पायस बलिदानं प्राच्या गणानां त्वेति गणेशं पूज्य नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये अत्र रिशे
इति मंडपाद्वर्हि द्विग्विद्विस्तु जानूं संस्थाप्य तेभ्यो बलिदत्वा ये केचित् विद्वल्लोकेषु आगता बलिको
क्षिणा तेभ्यो बलिप्रयच्छा मिन मस्तु स पुनः पुनरिति शपामं सर्वेभ्यो नृतेभ्यो नम इति बलिदत्वा चामे
त् इति मंडप पूजा अथ गुरुर्महावेद्यां सर्वतो नृदेवता सामान्य प्रयोक्ता आवाह्यं पूज्य स्वकुंडे शि
स्थापयेत् ततः सर्वे पि होतारस्त मेवाग्निस्वस्वकुंडे प्रणयेयुः ततो गुरु प्रसादां त रिशान्या नै रूप्सो वाह
स्तमिति वेद्यां चतुषष्टिपदे वास्तुपीठं सामान्य प्रयोगोक्ता शीरमादि देवता आवाह्यं पूज्य ताम्यो बलि
दद्यात् कुंडेषु स्वस्वशाखाय पूर्वो गौत्तर होतारा प्रति देवत मोष्टात्तर सहस्रमष्टोत्तर शतमष्टाविंशति

मष्टौ वा प्रत्यक्षमिति लाज्यैः कुं संख्यया विनयजुः युनमिमंत्रैः। ततः पंच संख्यया पंच विंशति संख्यया
वा विल्वैस्तु क्षौद्रैर्वा वास्तोष्यता ॥ इति च तत्सन्निर्वास्तोष्यते धृत वास्तुणेति च कुत्वा अघोरे भ्यो यघो
रे अस्या ज्येनाष्टोत्तरसहस्रमष्टोत्तरशतं वा वास्तुमर्मसंधानाय जुहुयाः। ततो रक्षो घ्नपावमानसूक्ता
भ्यातिस्त्र्या प्रासादं च संवेद्य परितो जलदुग्धयोः। पृथग्विच्छिन्ने धारे दत्वा पाठे पूजितो हैमी वास्तुप्र
तिमां दधे वृषसि धानशैवाल गंधाक्षतपुष्पयुतेः पक्ष्मद्रुण्डे संस्थाप्य तस्मिन्नाधाय चतुः। षष्टि धीनाजि
तप्रासादाद्येयकोणे पदादुत्तरे आकाशपदे जानुमात्रे गंधैः कृत्वा जलेनाभ्यर्चयेत् गंधपुष्पाणि प्रक्षिप्य मृद्रुण्डं
तत्र निधाय गन्धैः तथैव मृदा पूरयेत् मृदाधिके सुभं इच्छां वास्तु पूजां कृत्वा गुरुमंडपे शान्तागारे विद्यां
ग्रहान्धिदेवताः प्रत्यक्षदेवता विनायकादीन् पंचलोकापालान् आवाहय सं पूजयेत्। ततः कृत्वा विजस
मि च वाज्येष्टोत्तरसहस्राष्टोत्तरशताष्टाविंशत्याम्पतमसंख्यया कुंडेषु च विनयजुः। एतन्मंत्रप्रकार
दिकं सामान्यप्रयोगं। अथ गुरुत्वा नमंडपे उन्नमो नारायणायेत्यभिमंत्रितेन यंच गवेन भूमिवेदि-

रामः

७६१॥

कात्रयं संप्रक्षतत्रदक्षिणवेदिकायामावृतवास्तुकायामदत्तैः स्वस्तिकं लिखित्वा तत्र नम्रपात्रं तिष्य
यवेदिकाः पश्चाच्छिपूणां सपक्ष्मवान् पट्टकलशान् मृत्पद्मवद्वक्षीय कषायगोमूत्रगोमयन
स्मगंधोदकैः प्रपूय पिरान् पंचगंधजलेनाभ्यर्चयेत् उदकं संस्तुपंक्तिरूपेणासादयेत् तत्रांत्यः स्थपतिकल
शः नम्रपात्रयुतमध्यवेदी पश्चिमेत्येवं स्थपतिकलशान्तिरिक्ता एकादश नम्रपात्रयुतोत्तरवेद्यास्तु
परितोष्टोकलशान् पूर्वोदिकमेणद्वारदधिसर्पिः सुरेसुरसद्वेदकयुतान् हिरण्यगर्भैर्द्वैरष्टभिर्म
त्रैर्विन्पसेत् ततो न्ये च वेद्या पश्चिमनागे मृत्तिकागोमूत्रनम्रमिलितपंचगव्यद्वारदधिघृतमशकरीयु
ताः दशकलशाः चतुर्दशशुद्धजलकलशाः। अथान्यवर्त्रिंशत्कलशानासादयेत् तत्र पंचमुष्टपक्ष्म
चामृतानि पंचसुजले पंचसुपक्ष्मवकषायः दशक्रमात्पुष्पैः फलैः सौवर्णजलेन गोमृगोमृदकेन
चान्यैः सह स्वच्छिद्रैः सर्वाधिनिः पंचपक्ष्मवेद्वर्जानि नवरत्नैः युताः कार्याः। अवशिष्टेषु दशसुशुद्धज
लमाभ्यर्चयेत् लोकपालानावाहयेत् सर्वेषां कलशेष्विन्मनेन स्थाप्याः सूक्ष्मवस्त्रा सुगंधैः लेपय चूर्णैः

३. म०

॥ ६ ॥

सुदुर्लभार्थं ॥ आमलकचूर्णसुगंधजटामांसीवासादयेत् तदंते तीर्थोदकजशेसर्वेसमुद्रा सरितस्तार्थानि
जलदानदा ॥ आयांतु यजमानस्पदुरितक्षयकारकारका ॥ इत्यादितीर्थान्मावाहयेत् ततः सयजमा
नश्चाचार्यमूर्तिस्थापतिभ्यां सहसंगलघोषकर्मकुटीगत्वाभूमातुपलिप्यविधिवद्विंस्थापयित्वा
प्रतिमानिर्माणं प्राणिवधादिदोषमिरासायं ह्यतेन तिलैर्वाहोमं करिष्य इति संकल्प्याज्यनागांतं ह
त्वा देवं मंत्रेणाज्याकृतिं शतद्वयं कृत्वा पूर्य कृतिं च कृत्वा प्रतिमां कुत्रैः संमार्ज्यं मधुधृता मंगेन देवस्य
वराभंगं कृत्वा संपूज्य पंचमयेन पृथक्स्थापयित्वा पुनः संपूज्य संवनादेः नरयादिना देवमहामंडपं प्रा
दक्षिणेन स्नानमंडपमानयेत् तत्र गुरुदक्षिणवेद्यां नमस्करोति रिति प्राप्नुवद्देवमप्राप्तने निवेद्य पूर्व
कल्पितषट्कलशेषं त्यहिरण्पादिसहितं कलशं देवसमीपे निधाय काशकुशमृलामायावत्ययाध्या
मथोः पुरी ॥ शालग्रामं सगोकरां नर्मदाचमस्वता ॥ तार्थान्येतानि कुंभे स्मिन् विंशंतु वस्त्रां सनात् कषा
रूढा मरो जाह्नवा पश्चदस्ता शशिप्रभा ॥ आगच्छतु सरिजे श्यामं गायत्रि प्रणाशिनी ॥ नालोत्पलश्यामा पश्चदह

रामः

७६२॥

सो बजे श्याम ॥ आयांतु यमुना देवी कर्मयानं स्तितामदा ॥ प्राची सरस्वती पुण्यापयो ह्यौ गौतमी तथा चर्मि
जाचंद्रनागाचमरयूगंडकी तथा ॥ जंबूका च शङ्ख कलिका सुप्रभा तथा ॥ वितस्ता च विपाशा च शर्मदा च
पुनः गोदावरी महावर्ती शार्करा वर्तमाना ॥ कावेरी कौशिकी चैव तृतीया च महानदा ॥ विटिका च तिकला
च सोमनंदा च विश्वताः ॥ करतो यावेन्नवती देवकी वैष्णवा च या ॥ आत्रेय गंगा वैतरणी काव्यमारी काटि
नी च या ॥ प्रावनी च शवना सा कल्माशं स्थिना तथा ॥ वसिष्ठा च श्यामा च सिंधुवसात तथा ॥ ताम्रवै
वत्रि संध्या च तथा मंदाकिनी परा तैलका क्लीच दुंदुभी नकुली तथा ॥ नीलगंधा च पूर्णचंद्रा शशिप्रभा ॥
अमरेशं प्रभातं च नैमिषं पुष्करं तथा ॥ आशाढिं हिं हिं नारभूतं बलाकुलं हरिश्चंद्रं परं गुह्यं मध्यमकं
श्वरं श्यापर्वतं स मारव्यातं जलेश्वरं तः परं ॥ आमातकेश्वरं चैव महाकालं तथैव च ॥ केदारं मत्तं गुह्यं म
हाभैरवं चैव गया चैव कुरुक्षेत्रं गुह्यं कुनरवलं तथा ॥ विमलचंद्रहासं च माहेन्द्रं ममष्टमं वस्त्रा
पदं रुद्रकादिं च विमुक्तं महालजयं गोकरं चंद्रकरं च हेमाशं स्थानमष्टमं ॥ छागलाकृदिरं चैव

प्र.म.

७॥

वककोटिमउले श्वरं कालजरवनं चैव देवदारुववनंतथा शंकुकलंथेवेदी स्तलेचंमतः परं एतान
द्यश्चतार्यानिगुह्यक्षेत्राणिसर्वशः तानिसर्वाणि कुंभेस्मिन् विशंतु ब्रह्मशासनादिति मंत्रेण तत्र
तीर्थानावाह्यदेवस्तपयेत् यजमानश्च शिवगणैष्याशक्तिपूजयेत् ततो गुरुबहिर्निर्गत्य सिद्धार्थं
तथा यसैस्त्र्यंबकमिति प्रागादिदिह्युबलिंदत्वाद्यम्पदेवसमीपमागत्य त्रातारमिडामित्यादिदशलो
कपालमंत्रैर्मंडिपांतदिह्युरक्षां कृत्वा देवस्याग्रे चतुरो ब्राह्मणानुपवेश्य पस्वस्तिवाचयेत् तेष्वश्वदक्षि
णांदत्वा देवं तपयेत् अग्निर्मूर्ध्नि तिष्ठत यज्ञावइतिकषायै गायत्र्या गोमूत्रेण गृहद्वारामिति गो
मयेन मानस्तो कइति भस्मना तस्य विदुरिति गंधतोयेन ततः पंचकलशैः पंचदेवस्यै नमः शंभवेइ
ति प्रथमेन हृदयः शुचिषदिति द्वितीयेन याते रुद्रेति तृतीयेन विष्णोरराटमिति चतुर्थेन ब्रह्मय
ज्ञानमिति पंचमेन संस्नाप्य शतजावेति दूर्वाक्षतपुष्पैः संपूज्य बस्त्रेणाच्छाद्य द्वितीयवेद्याभ्यं क
र्णैरिति मंत्रेण भस्मासननिधाय स्तार्णवर्धिरिति प्रागयान् कुशानां स्तीर्य तत्र प्रणवेन देवं निधाय

रामः

७७६३॥

प्राश्चुरवमुदङ्गु विवाहत्वा कुंकुमाक्तेन सूत्रेण लिङ्गमावेश्य प्रतिमां या मुखलिङ्गस्य च नेत्राणि सुव
र्णशिला कयाचित्रं देवानामित्यर्चनं कल्पयेत् उर्ध्वाधः पृथग्भूतं पद्मपुटद्वयं चाकस्मेनेति कल्पये
त् नेत्रमध्ये त्रिमार्गेन कन्यातिकामपि कल्पयेत् तदानकश्चित्पुरतस्तिष्ठेत् सुवर्णपायसं नक्षत्रेण न्यमा
दर्शचशी घ्नं दर्शयेत् ततः शिखिलोहेनोद्विजेत् गुरुर्मधुसर्पिभ्यामन्यन्ये मंगे गेइति मंत्रेणान्य
स्मपुनमृदोमयाभ्यां स्नापयेत् यजमानः सुवर्णशिलाकास्तानवस्त्रादिकंच शिष्येनेदंत्वा सहिर
ण्यगंगुरवेदद्यात् गुरुतुरस्यावेद्यां भस्मासने देवं स्थापयित्वा कलशेन समुद्रज्येष्ठाइति संस्नाप्य सं
पूज्य इवाक्षितान् मूर्ध्नि दत्वा प्रार्थयेत् नमस्तैर्चै सुरेशानि प्रकृते विश्वकर्मणि प्रभाकिताशयजगद्वान्
त्रीतु संनमोनमः त्वयि संपूजयामीशानारायणमनामयं हरिताशेषदोषैश्चक्रद्विषुक्तसहचरवेति ततो
देवस्पदक्षिणे हस्ते प्रतिमावितस्तिमात्रमूर्णं सूत्रं कनिकददिति मंत्रेण बध्नीयात् सर्वसत्त्वमयं शं
ते परब्रह्मसनातनं तामेवालंकरिष्यामित्वे बंधनवेत्तनमइति पठित्वा चतुर्भिः कलशैः स्नपयेत् इ

प्र. म०

॥ ६ ॥

दमापस्याधेन आपोदेवारिति द्वितायेन इमं मे गंग इति तृतीयेन तत्वा यामीति चतुर्थेन ततो त्रिंशद्वे
सष्टफलमृत्तिका कलशेन वरुणस्योत्तमनमिति शुद्धोदकेन तस्य वितुरिति द्वादशपल गोमूत्रकल
शेन आपो हि ष्टितिशुद्धोदकेन प्रमथेति सुष्टिसंमितं तस्मै कलशोदके पुंजा न इत्युदकेन घृतवती
तिसप्तपल घृतकुंभेन देवस्य त्वेति जलेन मधुवाता इति त्रिपल मधुकुंभेन आपोऽस्मान्निति जलेन
आपो हयद्वहती इत्युदकेन प्रज्ञाप्य यथा यज्ञावदता वस्त्रेण संमार्ज्य सुगंधतैलेनाभ्यज्य उपदादिवे
तियवशालिगो धूमसमस्तं बिल्वचूर्णेन चर्चयाते रुद्रशिवान्तरितियज्ञकर्दमेनानुलिपेत् यज्ञक
र्दमस्तु कायादौ नागौदौ नागौ चंदनस्य च चंदनस्य त्रयोनागा शशिनत्वे कणैव ह्यत्फला ततो जटा
मास्यानुलिप्यमानस्तोके प्रतद्विलुरितिकलशद्वयेन स्नापयित्वा आपापसोममिति पंचामृतेन अथ यं
जावरुणानुमन्यता विप्रो यथा संते पयः ८ सि आप्यायस्व महिं तमसोमविश्वामिरुतिभिः अश्वये सधि
ष्टव इति पंचभिः क्षालयेत् गंधद्वारमिति गंधोदकेन यज्ञायज्ञाव इति पंचपल वकषायकलशेन

रामः

॥ ७६४ ॥

पाउषधारित्यौषधाकलशेन उग्रतातिसितुपुष्पकलशोदकेन शंताष्टयिवतिशंत्फदकलशो
दकेन हिरण्यगर्ज इति सुवर्णोदकेन देविष्मतरिति शृंगोदकेन धान्यमसातिधान्योदकेन सहस्राक्षेण
तिसहस्रधारकलशेनाद्या इति सवैषधिजलेन तमोस्तु सप्ये न्य इति पल्वोदकेन अष्टौव्य
रव्यदिति रत्रोदकेन इमं मे गंगे इति ताथोदकेन पुनरफष्टभिः कलशैः पूर्वकल्पितैः समुद्रसंज्ञितैस्तप
येत् कयानश्चित्र इति क्षारोदकेन आप्यायस्वेति क्षारकुंभेन दधिकाया इति दध्नः घृदेतवती ताघृतस्य
पयः षष्टिव्यामिताक्षुरसस्य देवं बर्हीरिति सुरोदकस्य स्वादिष्टयेति स्वाह्दकस्य सरस्वतीयो न्या
मिति गन्धोदकस्य पुनर्दशभिः पल्वेक्षैः कलशैः स्नापयेत् तत्रातारमिकदंबपल्वकुंभोदकेन
त्वत्रोत्थप्र इति शाल्मलीपल्वेन सुगंतपंथामिति जंबूपल्वेन अस्त्रत्वं तमिति अशोकपल्वेन त्वाया
मीति क्षाक्षेण वायो येत इति चूतपल्वेन पयः सोमेति वटपल्वेन तमाशानमिति बिल्वपल्वेन नमो
स्तु सपिन्प इति नागपल्वेन ब्रह्मजज्ञानमिपलाशपल्वेन ततः समंगलधोषैश्चतुर्भिः कुंभैरेकेन वाकुं

प्र. म
॥ १॥

न नदेवस्त्रापयित्वा सुगंधिना सितवस्त्रेण परिमृज्य विश्वं सुरितिसंकलीकृत्य देवमावाहयेत् ॥ एह नग
वन्निस्त्रो लोकानुग्रहकाम्यया यज्ञनागं गृह्णामि वासुदेवनमोस्तुते ॥ हिरण्यवर्णेति या घमर्षे ॥ विन्ना
इत्याचमनायं ॥ अंबकमिति चंदनादिवेदाहमितु पवीतं ॥ अग्निवस्त्रेति वस्त्रं वेदाहमितु त्तराय इदं वि
सुरिति पुष्पं ॥ धूपं चंद्रमामन इति दीपं ॥ अत्र पत इति नैवेद्यं ॥ अचमनं पुष्पांजलिदत्वा प्रार्थनां च कृत्वा
नवस्त्रनैवेद्यादिकं लिप्तिने दद्यादिति ॥ देवस्नपनविधिः ॥ अथ देवे पुरुषसूक्तेन स्तुत्वा उद्दिशे गोविंदस्य
जनिज्ञं जगत्पते त्वयि स्तुते जगत्सु सं उच्छिते चोच्छितं जगदिति तमुच्चाप्य रथमारोप्य प्रासादप्रादक्षिणेनाना
ययागमंडपपश्चिमद्वारे स्था कृत्वा स्निनेति प्रवेश्य वेद्याः पश्चिमागे उपवेश्य मध्यपार्श्वे कुर्यात् ॥ ततो वेद्यां कु
शास्तार्य तदुपरिशय्यामास्तार्य वेद्याः ॥ पूर्वादिदिक्षु विसृज्य मध्यमं त्रिविक्रमवामनाग्नेयादिकोणेषु श्राध
रक्षणाकेशयस्नानादामोदरांश्च पूजयेत् ॥ शिवादिप्रतिष्ठायां नूनमः शं नवायेति शय्यानिवेश्य नवं शर्वमा
शानं पशुपतिरुद्रमुग्रं नामं महांतं च पूबीदिकमात्सृजयेत् ॥ ततः शय्यायां देवस्त्रापयित्वा त्रिजिवस्त्रं देवं म

रामः

॥ ७६५ ॥

छाद्य देवस्य शिरो देवो नमो महिरण्यं निद्राकालशमयो देवाय पुरुष इति प्रतिशय्याय स्वेति मध्यमसर्पिस्त्रा
देवमज्यमयाते रुद्रेति तैलसर्षपेरुपलिप्य गंधादिना मर्च्य वृहस्पते पराति सितं परिसरं दद्यात् ॥ अत्र देव
स्पृहस्पते पराति मंत्रेण कंकणबंधनमित्यैके ततो देवस्य पादनानि वक्ष्यं ॥ शिरस्तु विश्वतश्च सुरित्यालं
ननं ततः ॥ स्तद्वह्निरापार्श्वे छत्रयंचनं चरणदेशोपाहुके ॥ पार्श्वयोः शान्तिकुंभं ॥ आसनदर्पणघंटाच
ह्युज्यो ज्यजलपात्रादिकं च देवस्य पुरतः स्थापयेत् ॥ ततो नमस्कृत्य तैलैर्वैवस्पपरितोरक्षार्थं प्राका
रत्रयंकृत्वा मंडपाद्वहिर्गत्वा प्रतिदिशं लोकपालेभ्यः गंधादिपूर्वकं बलिं दद्यात् ॥ नृतेभ्यश्च अंबकमि
ति बलिमंत्रस्तु पूर्वदिग्वासिन्योदिकपतिदिग्भूतादिधिपते दिग्युद्धिद्विनादिकृक्षेत्रपालेभ्यो नम इति
प्रतिदिशं ॥ ततश्चाचम्य होमं कुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ उपराय विश्वत्वात्मने स्वाहेति विलवे ॥ अन्यदेवतायां शि
वात्मने इत्यादौ ॥ अनेनाक्षेत्रसहस्रमष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरष्टौ वा तिलैव प्रत्येकं कृत्वा प्रतिमायां
न्यासात् कुर्यात् ॥ अपादयो ॥ उरुदये मललाट इति प्रणवस्य नमस्ते नृपादयो ॥ भुवः रुदये स्वललाट इ

प्र.म.

१०

तिन्यसेन अतालुके आसुरवे ईदक्षिणशृंगे ऊवामेऊदक्षिणगंडे ऊवामगंडे लृदक्षिणनासासुटे लृद
वामेऊधनिनेषु ऐंअधोदशनेषु उंऊधोष्टोष्टौअधोष्टे अजलाटे अलंजिफायां यंतविरं
चक्षुषो लनासिकायां वदनेषु शश्रोत्रयोषउदरेसकटिदेशे हृदयेः क्षनाभ्यां लक्षिगे पफबन
मदक्षिणबाहौ तथदधनवामे ट वदणदक्षिणजंघायां चछजहजवामायां करवगघटः सर्वंगुला
इतिमाटकाभ्यासः रविचंद्राभ्यां नमोनेत्रयोः नमोमायस्कंधे वृहस्पतये जिफायां शुक्राय लिंगे शनैश्चय
ललाटे एहवेपादयोः केशेषु केतुभ्यां रोहिणीभ्यां दयो मगशिरसिरसि अंग्र्यैकेशेषु पुनर्वसवे
ललाटे पुष्यायसुरवे अश्लेषाभ्यां नासायां मघाभ्यां हंतेषु पूर्वाफाल्गुनीभ्यां दक्षिणश्रवणेउत्तराफा
ल्गुनीभ्यां वामे हस्तयहस्तयोः चित्रायैदक्षिणजुजे स्वातैवामे विशारवाभ्याः अनूराधाभ्यां स्तनयोः ज्येष्ठा
भ्यां दक्षिणऊक्षौ मूलायवामे पूर्वाषाढाभ्याः कटिपार्श्वयोः उत्तराषाढाभ्यां लिंगे श्रवणायै धनिष्ठाभ्यां
षणयोः शतभिषाभ्यां नेत्रे पूर्वाभाद्रपदाभ्यां उत्तराभाद्रपदाभ्याः ऊर्वैः रेवताभ्यां श्विनाभ्यां जंघयोः क्ष

रामः

७६६

वायनाभ्याः सप्तर्षिभ्याः कंठे माटमंडलायकटिदेशे विलुपदेभ्याः पादयोः नागवीथ्येवनमालाया
ताराभ्योरोमकूपेषु अगस्त्यायकोक्तुने इतिग्रहादिभ्यासः चैत्रायनमः शिरसि वैशारवायसुरवे
ज्येष्ठाहृदये आषाढायश्रवणायै स्तनयोः भाद्रपदायउदरं अश्विनायकट्यां कार्तिकायमार्गशी
र्षायऊर्वैः पौषमायजंघयोः फाल्गुनायपादयोः संवत्सरापरिवत्सरायनुवत्सरायनमदतिदक्षिणे
धृतिश्रदक्षिणेनचतुर्षुर्बाहुषु पर्वभ्यां नमः सिंहायकृतुभ्यां लिंगेषु अहोरात्रैभ्यां स्तिषु क्षणा
य लवायकाष्टायैरोमसु कृतायसुरवे त्रेतायहृदये क्षपरायनितंबे कलयेपादयोः मन्वतरेभ्योव
क्रोः परायपरार्द्धायजंघयोः महाकल्पायशरीरे उदगयनायदक्षिणायनायनमः पादयोः विषुवतेषु
सर्वंगुलाषु इतिकालभ्यासः आसुरायसुरवे क्षत्रियायबाहौ वैश्यायऊर्वैः शूद्रायपादयोः संकर
जेभ्यपादाग्रे अनुलोमतेभ्यः सर्वंगसंधिषु इतिवर्णभ्यासः गोभ्यांसुरवे अजाभ्याः अश्विकाभ्याः हस्तयोः
याम्यपशुभ्याः अरेण्यपशुनः ऊर्वैः इतिषण्णभ्यासः मेघेभ्यः केशेषु अत्रेभ्योरोमसु नदीभ्यः सर्वगत्रेषु

समुद्रेभ्यः कृद्दिदेशे इति तोयन्यासः। कवेदायशिरसि यजुर्वेदशरणमुखे सामवेदायवामे सर्वेयनिष
 द्योहृदये इति हासपुराणेभ्यः जंघयोः अथवांगिरसेभ्यः तानौ कल्पस्तत्रेभ्यः पादयोः व्याकरणायवक्त्रे
 त केभ्यः कंठे मा मांसायै निरुक्ताय हृदये छंदशास्त्रेभ्यो ज्योतिःशास्त्रेभ्यो नेत्रयोः गीतशास्त्रेभ्यो भूतशास्त्रे
 भ्यः श्रोत्रयोः आयुर्वेदाय दक्षिणानुजे धनुर्वेदाय वामे योगशास्त्रेभ्यो हृदये नातिशास्त्रेभ्यः पादयोः वरप
 तंत्राय नमः श्रोत्रयोः इति विद्यान्यासः। दिवेभ्यो त्रिंशत्सूर्यलोकाय च त्र्यलोकाय नेत्रयोः अनिललोकाय घ्राणे
 योमनाभ्यां समुद्रेभ्यो वस्तिदेशः। दृष्टिभ्यो पादयोः इति वैराजन्यासः। हिरण्यगर्जाय शिरसि कृष्णाय केदेषु
 रुद्राय ललाटे यमाय नकुटे। अश्विभ्यो कर्णयोः। वैश्वानराय मुखे मरुतो घ्राणे वसुभ्यः कंठे रुद्रेभ्यो दं
 तेषु सरस्वत्यै जिह्वायां इंद्राय दक्षिणानुजे वज्रये वामे। प्रह्लादाय दक्षिणस्तने विश्वकर्माणे वामस्तने। नारदाय
 दक्षिणकुक्षौ अनंतादेभ्यो वामकुक्षौ वरुणाय हस्तयोः मित्राय पादयोः। विश्वेभ्यो देवेभ्य उरुमध्ये पितृभ्यो
 जानुमध्ये यज्ञेभ्य जंघयोः राक्षसेभ्यो गुरुयोः पिशाचेभ्यः पादयोः असुरेभ्यः पादयोः विद्यो धरेभ्यः पार्श्वे

रामः

॥२६॥

ऋहेभ्यः पादतलयोः गुह्येकेभ्यो गुदे पूतनादिभ्यो नमुखेषु गंधर्वेभ्यो श्रोत्रयोः कार्तिकेयायागरोशाय कटि
 पार्श्वयोः इति देवयोनिन्यासः। मन्त्राय मूर्ध्नि कूर्माय पादयोः नृसिंहय ललाटे वाराहाय जंघयोः वाम
 नाय मुखे परशुरामाय हृदि रामाय बाहुषु कृष्णाय नाभ्यां बुधाय बुद्धौ कल्किर्नै जानुनि केशवाय शिर
 सि नारायणाय मुखे माधवाय नाभायां गोविदाय बाह्वोः विल्वे हृदये मधुसूदनाय पृष्ठे त्रिविक्रमाय कक्षा
 वामनाय जवरे श्राधराय कृष्णाय जंघयोः पद्मनाभाय गुल्फयोः दामोदराय पादयोः इति मूर्तिन्या
 सः। अश्वमेधाय मूर्ध्नि नरमेधाय ललाटे राजसूयाय मुखे गोमवाय कंठे द्वादशाय हृदि अहिने
 भ्यो नाभौ सर्वजितेभ्यो दक्षिणकुक्षौ अग्निष्टोमाय लिङ्गे अतिरात्राय वक्षसाय। आर्द्राय माय ऊर्ध्वे। षोड
 शिने जान्वे। उक्ताय दक्षिणजंघायां वाजपेयाय वामायां अत्पग्निष्टोमाय दक्षिणबाह्वौ चतुर्मास्याय
 मे सोत्राय हस्तेषु पश्चिष्टिभ्यो गुलीषु दर्शपौर्णमास्याय नेत्रयोः सर्वेष्टिभ्यो रोमकूपेषु स्वाहाकाराय
 वषट्काराय स्तनयोः। पंचमहायज्ञेभ्यः पादगुलीषु अहवनीयाय मुखे दक्षिणानये नमः हृदये गा

हृत्पायनाजौ वेद्यै उदरो प्रवर्ग्याय नृषणेषु सवनेभ्यः पादयोः । इधोभ्यो बाहुषु दक्षेभ्यः केशेषु इति क्रतुन्यासाः । अथ मूलमंत्रं स्पृश्यासः । आयुधन्यासः । शक्तिन्यासः । अंगन्यासः । इति साधारणाः सर्वत्र वैष्णवमधिकृत्य नृच्यते । धर्माय धिः । ज्ञानाय रुद्रि वैराग्याय गुह्ये । रोश्वर्याय पादयोः । रवद्राय शिरसि । शङ्कराय केशेषु । सुसलाय दक्षिणभुजे । हलाय वामे । चक्राय नाभ्यां । जवरे पृष्ठे च । शंखाय लिंगे । वृषणे च । गदायै जंघयोः । जानुष्वपि मलयुक्तयोः । पादयोश्च । वजाय शक्तये दंडाय । रवद्राय पाशाय । ध्वजाय । अंकुशाय त्रिशूलाय । चक्राय । पद्मायैति शिवे । इत्यायुधन्यासः । लक्ष्म्यै ललाटे । सरस्वत्यै मुखे । रत्नैः गुह्ये । श्रीसैकं देवी । मै दिक्षु । शान्त्यै हृदि । तुष्ट्यै जवरे । सुख्यै सर्वत्र । इति शक्तिन्यासः । मूलमंत्रं स्पृश्यादये । शिरः । शिरसि । शिरवा । शिरवायां । कंवच सर्वत्र । नेत्रयोः । नेत्रे । करयोरसु । दक्षिणवामस्तनयोः । आवस्य । मुरीस । कौस्तुभाय कंठे । वनमालायै इत्यंगन्यासः । उपादयोः । तजानुनोः । मागुह्ये । ननाभ्यां । गुरुदये । वक्रवे । तै मुखे । वाने त्रयोः । सुनाले । दे मूर्ध्नि । वादक्षिणपार्श्वौ । य उत्ररे । इति द्वादशाक्षरन्यासः । प्रतीमायां तावन्न्यासः । तत्र

रामः

॥७६६॥

तेजोनावयित्वा बुद्ध्यादियकर्मैदियमनः । प्राणपंचकहंकारशब्दे तन्मा । नादिकं सर्वसंयोज्य पुरुषवंसंभावयित्वा सर्वसाक्षिणं चनावयित्वा तत्र तत्त्वत्रयं नृपसेतुः । तद्यथा । आत्मतत्त्वाय नमः । अत्मतत्त्वाधिपतये ब्रह्मणे नमः । पादयोः । विद्यातत्त्वाधिपतये विष्णवे नमः । रुद्रये शिवतत्त्वाधिपतये नमः । शिवतत्त्वाधिपतये रुद्राय शिरसि । इति । अथ गायत्रीन्यासः । सूर्यस्य तपा दं गुह्ये । सगुल्फयोः । विजंघयोः । तुजानुनोः । उउवैरे गुह्ये । णिद्वषणयोः । पंकटिदेशे । ननाभौ । गजवरे देस्तनयोः । वरुदये । स्पकंठे । धावदने । मातानुदेशे । हिनासिकायै । धिचक्षुषोः । योन्मूढ्ये । यो ललाटे नः । पूर्वदिशि । प्रदक्षिणादिशि । दउत्रदिशि । यामूर्ध्नि । तसर्वत्रे । तस्मै विरुद्रये । वरेणियं शिरसि । नगे दिवस्पृधामहिकवचे । धियो यो नः । नेत्रयोः । प्रचोदयात्तन्मत्तैः । इति गायत्रीन्यासः । अथ मंत्रन्यासः । अग्निमालेपादयोः । इषत्वागुल्फयोः । शन्नः । जान्वोः । वृहं द्यं तरे ऊर्वोः । स्वस्ति न जवरे । दी । र्घायुत्वापुरुदये । आश्चते कंठे । तारं वक्त्रे । अंबकं स्तनयोः । नेत्रयोश्च । मूर्ध्नि । अथ द्वादशाक्षरेण नारायणस्य मूर्तिन्यासः । उंकेशनाय शिरसि । ननारायणाय मुखे । मोमाधवाय श्रीवायां । नगो विंदाय कंठे । गोविन्दवे

दृष्टेवेमधस्तदनायकुक्षौ॥तेत्रिविक्रमायकटो॥वावामनायजंघयो॥सुश्राधरायगुल्फदेहणीकेशायदक्षिणे॥वा
पम्पनानायवामपादे॥यदामोदरायदक्षिणे॥उरुदयायनमः॥हृदये॥उर्विल्लवेक्षिरसि॥ब्रह्मणेक्षिरवायं॥
ध्रुवायकवचे॥चक्रिणेनमः॥अस्त्रायफट्॥अस्तेहस्तयो॥नमः॥शंभवायगायत्रादक्षिणनेत्रे॥विजयायनमः
॥सावित्रीवामनेत्रे॥चक्रिणेचोक्तसूपायपिगलास्त्रिदिक्षु॥इत्यष्टंगविष्णुमंत्रन्यासः॥सहस्रशार्वायपादयो
॥पुरुषएवेदः॥जघयोःएतावनस्पजानुनो॥त्रिपाहर्धकर्वो॥ततोविराट्पृथगे॥तस्माद्यज्ञात्कटो॥त
स्मादज्ञात्सर्वकृतकचोनाभ्यां॥तस्मादज्ञादितंयज्ञंस्तनयो॥यत्पुरुषबाह्वो॥ब्रह्मणेस्पृश्व॥चंद्रमामनवः
चक्षुषो॥नाभ्यां॥आमाकक्षयो॥यत्पुरुषेणध्रुवो॥साप्तास्योतिनाले॥यज्ञेनसिरसि॥प्रजापतिः॥क्षिरवायं॥पादे
वेभ्यःकवचे॥सर्वं ब्रह्मनेत्रयोः॥श्रीश्चतेत्रस्तु॥इतिपुरुषसूक्तादिन्यासः॥अथशिवस्पर्शपंचब्रह्मन्यासः॥
अंगुष्ठयोरीशानं॥तर्जन्यास्तसुरुषं॥मध्यमयोरधोरो॥अनामिकयोवामः॥कनिष्ठिकयोःसद्योजातं॥ततः
कनिष्ठिकयोःहृदयं॥अनामिकयोःक्षिरः॥मध्यमयोःक्षिरवा॥तर्जन्याकवचं॥अंगुष्ठयोरस्त्रं॥विन्यस्परे

रामः

॥७६॥

एतेजसोसंयोज्यकवचेनावगुंयसर्वकर्मसुनियोजयेत्॥आचमनं सर्वत्राश्चदेवस्पर्शकरन्यासेकृत्वालिङ्गमुग्रं
क्षीरंशानसर्वविद्यानामाधरसर्वभूतानुब्रह्माधिपतिब्रह्मणेधिपतिब्रह्म॥नशिवोमिच्छस्तुसदाशिवोम॥इतिमंत्रे
णेशानमुष्टिध्यायात्॥ततः॥अंगुष्ठोयाराहमुद्रयामूर्ध्नि॥तत्पुरुषायविष्णुहेमाहादेवायधामहि॥तत्रोरुद्रःप्रचो
दयात्ति॥एवंतर्जन्यंगुष्ठयोगात्तसुरुषंमुखे॥अधोरेभ्योघोरतरेभ्यःसर्वशर्वेभ्यःसर्वशर्वेभ्योनमस्ते॥अस्तुरुद्र
रूपेभ्यः॥इतिमध्यमांगुष्ठयोगेनद्वघघोरं॥वामदेवायनमोज्ज्वलायनमः॥श्रेष्ठायनमः॥श्रेष्ठायनमोरुद्रायनमः॥कालाय
नमः॥कलविकरणायनमोबलायनमोबलविकरणायनमेबलप्रमथनायसर्वभूतदमनायनमोमनोन्मनाय
नमः॥इत्यंगुष्ठानामिकयोगेनगुह्ये॥सद्योजातंप्रापयद्यामिसद्योजातायवैनमोनमः॥नवेनवेनातिनवस्वमोनवो
ज्जवायनमः॥इतिकनिष्ठिकांगुष्ठयोगेनपादावारम्भस्तकानयावन्मूर्ध्निपकत्वेनब्रह्मन्यसेत्॥ततः॥ईशानः
सर्वविद्यानामः॥इतिशिशिनमुपरितन्मूर्ध्निईश्वरः॥सर्वविद्यानामितिकाल्यंतंचंद्रोनयदलंपूर्वमूर्ध्निईश्वरः॥सर्वविद्यानामितिकालंतंचंद्रोनयदलं

प्र.म.

॥१४॥

वर्मर्ध्नि ब्रह्मरोगधिपतिब्रह्मनमश्तिदक्षिणमूर्ध्नि शिवो मे अस्तु नमश्ति मरुत्पासुत्तरमूर्ध्नि सदाशिवो न
मश्तिजालिनी पश्चिममूर्ध्नि ततस्तत्पुरुषयविम्वहेनमश्तिपूर्ववक्त्रे शांति महादेवाय धामहीति दक्षिणव
क्त्रे विद्या तत्रोरु इत्युत्तरवक्त्रप्रतिष्ठा प्रचोदयादिति पश्चिमवक्त्रे तत्पुरुषकलाचतुष्टयन्यास ततो
घोरेभ्यो नमश्तितमश्तितमोरुदये अथ घोरेभ्यो नमश्तिरजापुरस्तामघोरजरायै स्कंधयो घोरतरे
भ्यो निशायै नमो सर्वेभ्यः सर्वव्याधौ कुक्षौ सर्वसर्वेभ्यः मृत्यवेष्टे मम अस्ते अस्तु दुधायै वत्तसिरुद्ररूपेभ्यः
स्तषायै रसि इत्यष्टावधोरकला वामदेवाय नमश्ति रजोगुह्ये ज्यैष्ठ्यायै नम इति रक्षाक्षिणे श्रेष्ठायै नम
श्ति दक्षिणे रौरुद्राय नमश्ति कल्याणामोरौ कलाय नमश्ति रजोगुह्ये कामो दक्षिणजानौ कालविकरणाय
नमश्ति संजाविमै वामजानौ बलविकरणाय क्रियायै दक्षिणजंघायाम् बलाष्टद्वये वामजंघायाम् बलछाया
ये दक्षस्पिचि प्रथमनाय धामसिचि सर्वभूतदमनाय नमश्ति चामणिकट्या नमो नमश्ति शीषणौ
दक्षिणपापार्धे उन्मनाय नमश्ति वामपाधे इति त्रयोदशकला सद्योजातं प्रपद्यामि नमश्ति सिद्धि

रामः

१७१०५

दक्षिणयदि सद्योजाताय नमश्ति रुद्धि वामपादे नवेन ईमेति दिति दक्षिणपारौ अत्र नवेनमश्ति जह्मी वाम
पारौ नानि नवेनमश्ति मे धानासां नवस्वमां नमश्ति कांतिशिरसि नवेनमश्ति त्वधं दक्षिणबाहौ उरु
वाय नमश्ति प्रभा वामबाहौ इति सद्योजातकलाष्टकं ततस्तमाद्यः सर्वा कला अत्र विशंखितिकलांतरन्यास
भावानां कृत्वा मुद्राश्च प्रदर्शय विद्यादेवं हं स पाद्यदंसेति रुद्रयादित्या संकुर्यात् अथ नृसिंहे नृसिंहे उग्ररु
रूपज्वलखाहा इति मंत्रः नारसिंहमहास्त्राया त्वधिवास्प निशारामे कृन्निमवायसाक्षात् पशुंदत्वा वसि
हरेत् एवं न्यासं कृत्वा परमेष्ठिनं नमस्कृत्य निशामावाहयाम्यहं मोहिनी सर्वभूतानां मनोविभ्रमकारिणी वि
रूपेदिशि वेशंते आगच्छ त्वं तु मोहिनि वासुदेव हिते कृष्णं बरे विनूषितं आगच्छ सहसा जमुं स्नेह संसारमो
हिनि सुषुप्त्यसंहरेदे विक्रमार्थे कांतमानसे श्रमतिर्ध्वबाह्वं वे आगच्छ नुवनेश्वरी नमः सत्वरजोयेत आ
गच्छ नुवनेश्वरी नमः सत्वरजोयेत आगच्छ त्वरचारिणि मनोबुद्धिरहंकारसंहारस्त्वं सरस्वती शृष्टः स्पृश
स्वरूपं चरसौ गधश्च पंचमः आगच्छ गुरुसंक्षिप्य मोहपाशानि बध्नि नवस्योत्पत्तिहेतुस्त्वया वहा

भूतसंभवः। उवकल्योदितसंभवायावसमेवं चराचरं। नौगिरायाप्रसुप्तस्य वासुदेवस्य शासनं। त्वं प्रतिष्ठासि वेदे
विमनिसमुच्चिते इति पितृदेवमनुष्याणां संक्षोरगरगदसं। पशुपक्षिमृगाणां च योगमायाविवर्द्धिनि सस
से सर्वसत्त्वेषु मातेन हितकारिणा रहिमाविनिमृत्तित्वं चक्षुःस्थानगोचरे। वैशनासापुटे देविकवेचोक्त
दिनाविशा। प्रतिभावयमां सर्वमाहवदेविमुदरि। इदमर्घ्यमया दत्तपूजे यं प्रतिगृह्यतां। उपप्रात्परं न्यदिति
मंत्रोयंतस्याः पूजासिधेः स्मृतः। निष्ठाकमशे निष्ठापूजयित्वा लोकपालमाह दैवपालभूतेभ्यो बलिदत्वा स्था
प्य देवं शय्यातः प्राच्यां सर्वतो नम्रं पूजयेत्। विलुब्धे द्वादशारे चक्रमध्ये दले पद्ममूलमंत्रेण देवं निवेशये
त्। उं कुं दयायानम इति कणिकायां रुदयं पूजयेत्। विल्लवेनमः इति शिरःपूर्वपत्रे ब्रह्मणाय नम इति शिखा
दक्षिणे। ध्रुवाय नम इति कवचपश्चिमे चक्रिणे नम इति फट्पत्रे सुमुखे। शंभवाय नम इति गायत्रीमायेयदले
विजयाय नमः सावित्रीमाशानदले। ज्योतिरूपाय नमो नैऋत्ये चक्रिणाय नमः। पिंगलाय स्त्रुवापवेत्।
इति गर्भावरणं। अत्रासुपूर्वादिक्रमेण केशवनारायणमाधवगोविंदविल्लुमुधुसूदनत्रिविक्रमवामनश्चा

रामः

७७१॥

धररूपाकेशपद्मनाभदामोदरप्रतिहारशमूर्तिपूजयेदिति द्वितीयाकरणं। प्रागादितः खड्गाय नमः। गदाये
नमः चक्राय नमः। शंखाय नमः पलाय नमः। शार्ङ्गाय नमः इति तृतीयावरणं। अथ मूर्त्तिशाः। दक्षिणमूर्त्त
ये नमः। दक्षिणमूर्त्त्यधिपतये शर्वाय नमः। अग्निमूर्त्तये नमः। अग्निमूर्त्ताधिपतये पशुपतये नमः। यजमान
मूर्त्तये नमः। यजमानमूर्त्तधिपतये उग्राय नमः। अर्कमूर्त्तये नमः। अर्कमूर्त्त्यधिपतये रुद्राय नमः। जलमूर्त्तये
नमः। जलमूर्त्त्यधिपतये नमः। वायुमूर्त्तये नमः। वायुमूर्त्त्यधिपतये ईशानाय नमः। इंद्रमूर्त्तये नमः। इंद्रमूर्त्त्य
धिपतये महादेवाय नमः। रवमूर्त्तये नमः। रवमूर्त्त्यधिपतये नीमाय नमः। इत्यष्टौ मूर्त्तिस्तदधिपश्चार्चयेत्।
वैष्णवे पंचैव मूर्त्तयाः। तदा पूर्वदक्षिणमूर्त्तये नमः। दक्षिणमूर्त्त्यधिपतये वासुदेवाय दक्षिणे जलमूर्त्तये न
मः। जलमूर्त्त्यधिपतये संकर्षणाय नमः। पश्चिमे अग्निमूर्त्तये नमः। अग्निमूर्त्त्यधिपतये ब्रह्मणे नमः। उत्तरे वायु
मूर्त्तये नमः। वायुमूर्त्त्यधिपतये अनिरुद्राय नमः। मध्ये रवमूर्त्तये नमः। रवमूर्त्त्यधिपतये नारायणाय नमः। इति
शिवे पंचमूर्त्तिपदौ। ब्रह्मविल्लुरुद्धेश्वरसदाशिवा एव मूर्त्तिपाः। इजायस्तु सर्वत्र पूजनीयाः। तत आचार्यः क

प्र.म.

॥ १६ ॥

मेण पलाशो दुंबरा म्मन्त्रा पामार्गशमी समिधां प्रत्येकं द्वादश सहस्रं पट्टनी रापष्टा सहस्रं मष्टशतं वाहिरण्यगर्ज
शक्ति कुंड समीपे संस्थाप्य प्रपतिक पौष्टिकैर्मन्त्रैर्व्याविनागमकृत्विग्जुज्यात् प्रतिकुंडमेकै कौकृत्विग्मूर्ति
पुस्तमंत्रेण पूज्य शन्नो वाता शन्नं इंद्राग्नी शन्नो देवारिति शान्तिकमंत्रा पुष्टितं रणवान् गयस्फानः अं
वकमिपौष्टिका ततो मूर्तिपा पूर्वकुंडे पलास समिधामष्ट सहस्रं मष्टशतं वातिलैर्वा अमाल शतिजुजुयु
इषेत्वेति दक्षिणे अयश्चाया हाति पश्चिमे शन्नो देवारिति पुत्रे पादाष्टे कुंडानित दा उं वौषडित्याये यो
दशपुणवा म्मन्त्र जायत्री चोक्ता नेर्कते जात वेद सु इति वायये जमो ब्रह्मण इती शान कुंडे मूर्द्धनि दिव इ
ति पूर्णा कृतिजुजुयु आकृतिसं पाता न्शान्तिक लल शो कुंड समीपस्ये पातयेयुः ततो मूलिलोक पाले म्म समि
द्धि मृतेन तिलै वष्टि सहस्रं मष्टशतं वाजुजुयु तेषामंत्रास्तु स्यो नाष्टपिबीतिष्टपिबी मूर्ते अघोरे न्य इ
ति मूर्तिपते शर्वस्य इंद्राये दो इती इत्य अग्निं इत इत्यग्नि मूर्ति यः पशुनामित्यग्नि मूर्तिपते पशुपते
अयश्चाया हीत्यग्ने असिदिवारे तियजमान मूर्ते तमिंद्रजो हवीना तियजमान मूर्तिपते रुद्रस्य यमाय मो

रामः

॥ १७ ॥

गमितियमस्या उदयमिति सूर्य मूर्ते आबो राजानमिति सूर्य मूर्तिपते रुद्रस्य असुत्वर्जामिति नैर्कते
आपो हिष्टेति जल मूर्ते विनूषनिति जल मूर्तिपते र्जवस्या इमं मशतिवरुणस्य वातश्चावाविति वा
यु मूर्ते तमीशानमिति वायु मूर्तिपते राशानस्य आनो न्युद्रिवयि वयर सोम सोम मूर्ते इदं तं शुक्रो
तिसोम मूर्तिपते महादेवस्य अमादे वैकुण्ठे रस्य आदित्य तस्येति त्वमूर्ते मृगो न नामः रव मूर्तिपते ना
मस्या अनित्वा देव स रिशानस्य ततो षष्ठहस्त्राष्टशताष्टान्यतम संख्ययामहा व्याकृति निस्ति लय व व्रीहि च
वज्रिणे क्रमेण प्रत्येक जुजुयु ततो गुरुस्थाप्य देवता लिंग केणे मंत्रेण घृतेन तिलैर्वा षष्ठ सहस्रं मष्टशतं वाजु
त्वा पूर्णा कृति कृत्वा देवस्य दक्षिण कणे होमं निवेद्य पूर्ण कुंडे घृता कृतं षष्ठं मूल मंत्रे कृत्वा दिव पादौ स्पृ
शेत् मूल मंत्रेण पूर्वोक्त संख्ययाम्पु कुंडे हस्तेन दक्षिण कृत्वा देवनाभि वारुण कुंडे क्षीरं कृत्वा रुद्रया सोम्य कुंडे
मध्वा कृता कृत्वा मूर्ध्नि वारुण कुंडे मिश्रं घृतादि चतुष्टयं कृत्वा तेनेव पूर्णं दत्वा देव सर्वो गं स्पृशेत् ततः कृ
र्मशिला ब्रह्मशिला पिंडिका बाहू हनानि परिचारक देवाश्च वैदिकै नमि मंत्रैर्वासं पूज्य मुख प्रतिमाया वा

मपार्थेधिवासयेत् तानिमध्वतेनाभ्यज्यप्रज्ञाभ्यसं पूज्यवस्त्रेणाद्यप्रधानप्रतिमापिंडिकायां वस्त्रमं
 न्नमासंकुर्यात् तत्रविलुप्तैस्तथाप्यस्तदा उंचं वं वं पं वं नं कलक्षेपे नमः एताभिपंचाक्षराणि छिदिराशि
 रवाकवचनेत्रसंज्ञकानि कुं फटं तो वा वचनसंमुदाय इति पिंडिकायां चांगानिन्यस्य तत्त्वत्रयमूर्तिमूर्तिपिं
 श्वपूर्ववदित्यसेत् तदा उंचं श्रीं श्रीं श्रीं परब्रह्मणे सर्वाधाराय नमः उंचं श्रीं श्रीं दिव्यतेजो धारिणि सुभगे
 नम इति मंत्राभ्यामधिवासयेत् इत्यधिवासनं प्रासादोपि चैतन्न तनस्तस्याप्यस्याधिवासनं तत्र प्रा-
 सादाग्रे एकाशीतिपदं मंडलमज्ञतैः कृत्वा तेषु पदेषु सप्रधान्यसु जानकृत्वा जलपूरणीनेकाशीति कुंभा
 वाहृत्य तनव कानामध्यमकोष्ठं ज्ञात्वा तेषु कुंभान् सप्रधान्यसु मध्यकुंभे शस्युदुंबराश्वत्थं च प
 काशोकपलाशसहस्रन्यग्रे धकदं वा मन्त्रवार्जुन वृक्षसंभवपद्मवद्वा दशकसो मायवचनस्य संतर्गताय
 नम इति निक्षिपेत् ततः पद्मकरोचना दूवं कुरदनापि जूलश्चैतपातसर्वपसितरक्तचंदनजातीकु
 सुमनधवर्तमिति दशकं पूर्वे यवव्राह्मिति लसुवर्णरजतसमुद्रगामिनी दीकलमृत्तिकाभूम्यसं

रमः

॥७७॥

सृष्टगमयमिति सप्तकमाग्रेये सहदेवी विलुक्ता ता नृगराजसहोषधीशमाशतावरी गवची श्यामा कमित्य
 ष्टकं याम्ये कदलाफलतापिकेरविल्वनारिगमातुलिंगवदरामलकमिति फलाष्टकं नैर्कृत्ये मंत्रसाधितं पं
 चगव्यं वातुणे शस्युदुंबराश्वत्थन्यग्रे धपलाशकषायपचकं वा यव्ये शंखपुष्पी सहदेवी बलाशतावरी कु
 मारी गङ्गा चोवचा व्याघ्रातिमूलाष्टकं सौम्ये बल्लाकारिसप्तमृत्तिका ईशानं कुंभे ति धाय हिरण्यवर्णा हरि
 णामिति मध्यकुंभान् निमंत्रशेषानाधोदकपूरितान् मूलमंत्रेण निमंत्र्य मूत्रेणावेक्ष्यात् बहिरधस्तादूर्ध्वं
 प्रासादं पचगव्येन सप्रोक्ष्य मूर्धानं दिव इति वल्मीकमृदा विलिप्य समुद्रज्येष्ठाशतेशानदिक्तेन मृत्तिका
 कुंभेन स्तपयेत् यज्ञायज्ञेति वाय्वकषायकुंभेन पयं दधि व्यामिति वारुणेन पंचगव्यकुलेनायाः फलि
 नीरिति नैर्कृति फलकुंभेन हंसः सुचिवदिति सौम्यसूक्तकुंभेन विलोराटमिति पूर्वकुंभेन सौमं रक्षा
 नमिति वक्रिकुंभेन विश्वतश्चक्षुरिति याम्यकुंभेन नमोस्तु सपेभ इति मध्यमकुंभेन इदमायुः प्रदतेत्यश
 निःपूर्वादि क्रमेण प्रासादसशिरवरं स्तपयेत् एकाशी कुंभां संभवेतु गंधोदकपूरितनैककलशैर्नदध्यापक

मण्युधधमिति सं प्रोक्ष्य त्रेणावेष्टुं स्नापयित्वा देवरूपप्रासादं प्रचित्वा पताकादिना शोभयित्वा गंधदिना
 पूज्य यत्नान् तस्याधस्तादेवं संचित्य मंत्रेण प्रासादमधिवासयेत् तद्यथा ॐ श्री सर्वदेवमया चित्सर्वरत्नोज्ज्व
 लाकृते यावच्चंद्रसूर्यश्च तावदत्र स्थिरो न वेत्स्यधिवास्य पिंडिकावाहनपरिवारदेवतानां तत्र मंत्रैः प्रसे
 कं मष्टाविंशतिसंख्याकं होमं तिलैः कृत्वा मूलमंत्रेणाचर्व्योत्तरशतं कुंदाच तस्त्रोगाविष्णुगायत्रादु
 ग्धाक्षरेण विष्णुगायत्रा च रुद्रपयित्वा देवाय निवेद्य द्वादशबाह्मणान् नोजयित्वा विष्णुमेवायतामिति
 वदेत् तत्र आचार्ययिधेर्दत्त्वा रात्रौ जागरणं कुर्यात् इति प्रासादाधिवासनं अत्र ज्येष्ठमध्यमकनि
 शानां प्रतिमानां सप्त रात्रं पंचरात्रं त्रिरात्रमेकरात्रं सद्यो वा बल्यं तमधिवासयेदिति पद्धतिकाराः अथ श्लो
 काः अनेका दिननिर्वर्त्य अधिवासनकर्मणि होमान् शोभाहस्तानि विदधार नृपयकूटयकू तस्मिन्ने
 काहनिवर्त्ये कुर्यादष्टोत्तरं शतं प्राग्वत्सूक्तं कुंतिं दत्त्वा मल्लजपतिहारपाः यद्वा प्रतिदिनं होममष्टोत्त
 रशतं देशिके सूत्रिभ्यैः कुर्याद्वा वत्कायं समाप्यते संधासुतिस्तु बुद्धिं मंत्रैर्दद्याद्यथादिति आचार्य

रामः

७७४॥

येदक्षिणादेयारुत्विष्मश्च स्वशक्तिः नोजने च यान्ये देयवित्तानुसारतः विनाधिवासनयज्ञा कृतो निफल
 प्रद इति ततो गुरुबद्धिर्निर्गम्य प्रासादाधिमुखो नृवानंदवरूपे ध्यायेत् पादौ पादशिलास्तस्य जंघापादौ
 धर्ममुच्यते गर्भश्चैवो वरंजचकटिश्च कटिमेखला लानश्च बाहवो ज्ञेया घटा जिह्वा प्रकीर्तिता दीपा प्राणै
 स्स विज्ञेयो ह्यपाने जलनिर्गमः ब्रह्मस्थानं पदे तच्च तत्राग्निपरिकीर्तितः कृत्यं पिंडिका ज्ञेया प्रतिमा पुरुषा
 स्मृतः पदचारस्त्वहंकारो ज्योतिस्तच्च ह्युरुच्यते तद्धर्मप्रकृतिस्तस्य प्रतिमा त्मा स्मृतो बुधैः तल्लङ्का वा
 धो हारं तस्य प्रजनं स्मृतं शुक्रनासानवेनासागवाक्षकर्ण उच्यते कायपासा स्मृतः स्कंधो ग्रीवा चाम
 लसारिकाः कलशस्तु शिरो ज्ञेयं मञ्जादिपुरसंहितं मिदं श्वैवं संधा विद्यात्सु लेपो मांसमुच्यते मस्तीति
 च शिलास्तस्य स्नायुः कीलादयः स्मृतः चक्षुषा शिखरास्तस्य ध्वजा केशाः प्रकीर्तिताः एवं पुरुषरूपं
 तं ध्यात्वा च मनसा सुधा प्रादं पूजयेत्पश्चात् गंधध्वजादिभिः शुभैः सूत्रेण वेष्टयेद्देववासस्तस्य रिकल्प
 येत् प्रासादमेव मभ्यर्च्य वाहनं चायमंडप इति ततः कुंडं वास्तोष्यते इति मंत्रेणाष्टोत्तरशतं त्वादेव मंत्रेण च कुं

त्वा पूर्णं कृतं सर्वं कृत्वा दिग्बलिं दत्वा चात्मानं निवेद्य प्रणमेत् पत्रं तु स्वयं नृदेवः प्रागेव वा प्रतिष्ठितः प्रासा
दस्य नूतनस्तत्रापि तदन्तरे मंडपं कृत्वा पूर्वेषु सुगुणवाचननांदाभ्यां च देवप्रतिष्ठा कृतं मंडपं स्थापनं त्रि
वरणादिकं कुर्यात् तत्र गुरुं वेद्यां तद्देवता मंडलं कृत्वा वासुदेवता पूजनातिशयात् पूजापूजागोत्रस्य
होमाशेषादिवास्तुपीठदेवतावास्तुदेवहोमेकाग्रतिलकं स्थापनानि कृत्वा तैः प्रासादं क्षालयित्वा
जमानमभिषिच्य सा प्रादुर्भूतैर्देवैः तावानेव विधिः अयमंडपादुत्तरतः पूर्वकल्पितैः शान्तिकलशादिजले
सपरिकरं यजमानमभिषिच्येत् ततश्चायं मूर्तिपद्मासंस्तुपत्यादान्परितोष्य प्रासादोत्संगं कुर्यात्
तत्र मासपक्षाक्षत्रिष्वयमशिलेष्टकादावदिदिमितिं बलनीजगतां प्राकारपरिगोपुरपरिवारदेवतालयं
संयुतं तत्र देवतालोकाकामः कुलध्यातुं यहायामुकदेवता प्रीतये ह्यमुक्तं नामातिशयवज्रलानि
शतं अष्टाविंशतिवा प्रसादं कृतं तत्कृतं देवता निवासितां कूर्मशिलां ब्रह्मशिलां पिंडिकाचत्रातारमिति
गृहीत्वा अविद्यानावायं प्रसादकधारया अस्त्रमंत्रेण शान्तीयेन वा प्रासादस्य द्वारस्य च मध्याधवेन

रामः

॥ ७७५ ॥

यता र्देन वेशानामुत्तराधांश्चित्पत्नानादि संस्कृतां कूर्मशिलां प्रणवेन पंचरलोपरि निधाय तच्छ्रैसौ वर्णकू
र्मंदारसंस्तुतिं धाय तदुपरि तानि निधाय षड्दिशः कर्त्तव्यं तं पंच चत्वारिंशत्कर्त्तव्यं वा ब्रह्मशिलां मध्या
धिमितानि दध्यात् तदनमो व्यापिनि स्थिराश्च चले ध्रुवं तु श्रालं स्वाहेति मंत्रेण यथाशक्तिसंपूज्यत्वमेव
परमाशक्तिस्त्वमेवासनधारिका शिला जया त्वया दयादिति मंत्रेण शतं शतमष्टावेति मष्टौ वा कृत्वा
चार्योष्टदिकं स्थेभ्यः कुंभेभ्यः पात्रे वा पशुघृतमूलमंत्रेण शतं कृत्वा निमित्यप्रतिमां संनिधौ गत्वा सर्व
तीर्थमयमिदं जलमिति ध्यायद्दमेव मूर्ध्निषिचेत् नरसिंहं नकुंफदूतेन देवस्य दिग्बन्धनं कृत्वा मूर्ति
पैः सह दवं प्रार्थयेत् प्रबुध्यस्व महीनागदेव देवजगत्पते मैघत्रयामगदापाणे प्रबुधकर्मक्षेत्राः प्रबु
धधरानंतवासुदेव मनोस्तुत इति जलक्षारकुशाय तिलांतुल्यवसिष्ठार्थकपुष्पाणि शंखैः कृत्वा
शंखमुज्ज्या देवाया ध्येत् त्वोतिष्ठ ब्रह्मणस्पत इत्युक्तापरमपवेदं देवस्य पुरतो गुरुः ॥ ८ ॥ एतौ यजमा
न पार्श्वतो मूर्तिपाः एवं परिभ्रम्य स्यादवतार्य प्रासादद्वारसंमुखं लिंगं कृत्वा ध्येत् दत्वा प्रासादं प्रवेश

येदिति ततः सयजमानो देशिको देवे पिंडिकाया स्थापयेत् तद्यथा सुलये ईश्वरं भावयन् सौवर्ण्यं पयं
 मन्त्रो निधानं पुनः पुरुषो यावन्ननुर्चं उदिना करौ तव त्वमनयशक्त्या युक्तो नैव स्थिरो भवेति उक्ता ध्रु
 वाद्यो ध्रुवाद्युपिवीतिमंत्रं पठित्वा यवं यवोर्ध्वोत्तराश्रितमीशानं श्रितं वा देवं पिंडिकायाश्चे निधाय
 स्थिरो भवशाश्वतो भवेत्सक्ता पिंडिकां गंगांतरालं बालुकासीसकादिभिर्दंडैश्च रयित्वा पुनर्न चालये
 त नतो देवमूर्ध्नि रुदयवा स्य द्वा प्राण प्रति शंक्रुयात् सायया अस्य प्राण प्रति शमं न स्य ब्रह्म विष्णु
 रुद्रा क्रवन्तु सामानि छंदो सिद्धि यामय वपुः प्राणारब्धा दिवता प्राण प्रतिष्ठये विनियोगः ॥ ॐ श्रीं श्रीं
 श्रीं यं रं लं वं शं षं सं ह सः ॥ देवस्य प्राण इह प्राणाः पुनः श्रीं श्रीं श्रीं क्रो इत्यादि देवस्य जीव इह स्थितः श्रीं
 श्रीं क्रो इत्यादि देवस्य सर्वे प्रियाणि श्रीं श्रीं क्रो इत्यादि देवस्य वा अन्नं चक्षुः श्रोत्रं प्राणा इहा गत्य स्वस्ति
 पे सुरपेन सुचिरं तिष्ठंतु स्वाहेति ध्वनिं च जपित्वा दिवसं माप ध्यात्वा विश्वं तद्वद्विदु रिति देव
 मूर्ध्नि हंसं संनिधाय परं देवं ध्यात्वा रुद्रसूक्तं रैवत सामानि जप्त्वा प्रातिष्ठिकान् मंत्रान् नृजपत् ॥

रामः

॥ ७७६ ॥

तत विष्णोः अतसा पुष्पं संकाशं रवचक्रं गदाधरं संस्थापयामि देवे शं देवो नृत्वा जनार्दनं रु
 द्रस्य चक्षुः च दश बाहुं चं उर्ध्वं ततो रवरगणं शं वृषं संस्थापयामि त्रिजोवनं अथ ब्रह्मणः कृषिनि संस्तु
 तं देवचतुर्वक्त्रं जटाधरं पितामहं महाप्राज्ञं स्थापयामं बुजौ हवं सूर्यस्य सहस्रकिरणं शं तं मप्रारो गण
 से वितं प म हस्तं महाबाहुं स्थापयामि दिवाकरं ततो देवस्य रुद्रं यं स्पृशं च जपेत् तद्यथा विष्णोः पुरुष
 सूक्तं रुद्रस्य रौद्रं ब्रह्मणो ब्राह्मणं रवे सौरं अत्येषां तत्र त्र्यकान् मंत्रान् नृजपित्वा प्राणव्याहृति शिरः सहि
 तं गायत्री प्राण सूक्तं च जपित्वा संनिधं क्रुयात् नमस्ते सक संतोष परमात्मने ज्ञानं विज्ञानरूपाय ब्र
 ह्मते जो तु शास्त्रिणे गुणाति क्रांतवे गाय पुरुषाय महात्मने अथ क्तय पुराणाय विष्णो संनिहतो भव नृगु
 र्देव देवेश त्वं पिता सर्वदेहिने त्वया व्याप्तमिदं सर्वं जपेत् स्थावर जंगमं पावकं श्वे वयमो निरुक्तिरेव च
 वरुणो मा रुतः सोमे ईशानः प्रचुरव्ययः येन रूपेण भगवन् त्वया व्याप्तं चराचरं तेन रूपेण देवेश अर्वायाः
 संनिधौ भवः सर्वमंत्रादि संयुक्तो लोका तु य ह काम्यया अत्रार्चायां महादेव सन्निहतः सदा सूर्या चं द्रम

प्र.म.

॥२१॥

सो यावद्यावन्निष्ठति मेदिनी तावत्सु यात्र देवेशे स्थातव्यं छयाप्रभो इति ॥ अथ स्थापितस्य परिवारदेवता ॥
नंदिमहाकालवृषभचंद्रगिरिदत्तकंदौमानिनायकविष्णुब्रह्मजयते ॥ अग्नियमग्निपमित्रतिवरुणवायुसो
मेशानासरोरुगंधर्वगुह्यकविधाधरादीनरुस्यब्रह्मणो विष्णोदय ॥ परिवारदेवताः ॥ विष्णो ब्रह्मादयः ॥ ए
वचंडिविनायकादीनामग्निपरिवारकल्पनं ॥ ततः कुंडेष्टगहोम ॥ ततः पूर्वकुंडेष्टदयमंत्रेणाज्याहुति
विंशतिकं दक्षिणकुंडेशिरोमंत्रेणापश्चिमे शिरवामंत्रेणाउत्तरेकवचमंत्रेणात्र्याचार्यकुंडेनेत्रमंत्रेण
सुनः पूर्वकुंडे अस्त्रमंत्रेणेति ॥ ततः आसुधमंत्रैः कृत्वा प्रार्थयेत् ॥ तद्यथा ॥ लोकांतुग्रहहेतुर्गस्थिरो नव
सुरवासनसो निध्यं हि सदा देवप्रत्यहं परिवर्तये ॥ मानूस्सुजाविरामोस्मिन् यजमानः सम्प्रत्यतां संपाल
यसतां राष्ट्रसर्वोपद्रवस्त्रवर्जितं ॥ क्षेमो हृद्विचतुल्लसुखमहायमस्तुतां इति संप्राप्य विधिना देवं
सांगं समर्चयेदिति ॥ ततो बहिरिज्जादीनरुतत्र नाम मंत्रैः स्थापयेत् ॥ विष्णुश्चैव उपचंडजयविजयान् ॥
शिवश्चैव नंदिमहाकालचंद्रगिरिगणेशान् ॥ सूर्यश्चैव उपि गलमहाहरारुणान् ॥ अथ शिवस्यावाहनादि

रामः

॥७७७॥

पूजयेत् ॥ यस्य सिंहारथे युक्ता व्याघ्राभूतास्य चोरगाः ॥ ऋषयो नां कपाजाश्च द्विवक्त्रं धस्तथा वृषः ॥ प्रियाग
णामातरश्च सोमो विष्णुपितृमहः ॥ नगायक्षाः सैंगंधर्वा ये न दिव्या न भस्वरा ॥ तमहन्नक्षत्रमीशानं शिवरुद्रमुमाप
ति ॥ आवाहयामि सगणं सपत्न्याकं वृषध्वजा ॥ आगच्छ नगवन्तु ॥ इत्युग्रहाय शिवो नवा ॥ आश्वतो नवपूजा
मैगृहाणा त्वनमो नमः ॥ स्वागतमनुस्वागतं नगवतेन मो नमः ॥ सोमाय सगणाय सपरिवाराय प्रतिगृह्णीत
नगवान् मंत्रपूतमिदं मर्ध्मपाद्यमाचमनायमासनं ब्रह्मणा निहितममो नमः ॥ स्वाहेति ॥ आगच्छ नगवान्
स्यादिका मंत्रा ऊहे नमः सार्धं साधारणाः ॥ एवं पूज्य दधिदुग्धघृतमध्मशर्करारसैः ॥ संमंत्रैः मध्ये सुगंध
जलं पुतैः स्नापयेत् ॥ ततो यज्ञायतः ॥ ततो विराटसहस्रशीर्षाः ॥ अन्विताश्चरन्ते ॥ पुरुष एवेदं ॥ त्रिपाद
ध्वये नंदं ॥ तत्वावान् ॥ इति चतुःकृत्वोपेतं ॥ प्रतिपद्यो पंचजलेन देवस्य पादौ नान्विबद्धौ ॥ शिरश्च स्पृशेत् ॥ त
तो लिंगमंत्रैः प्रार्थयता नगवन्त देवदेवा धर्मकामार्थमोक्षदां ॥ विद्याविद्येश्वरैरुक्ते गणेशौ लोकपालकः ॥ देव
दानवगंधर्वैश्च किन्नरैः सह ॥ अस्मिन् लिंगे महादेव सर्वदा वसवै प्रभो ॥ पुंसो मनुग्रहा र्थाय दधि

प्र.म०

॥ २२ ॥

आस्वेष्टया नो परावरेण नावेन स्थातव्यं सर्वदा त्वया ॥ सर्वविघ्नहरः पुमान् सर्वदुःखहरः सदा ॥ सर्वज्ञ यजमान
स्य इच्छासंयत्करो न वा ॥ नमस्ते सर्वधर्माय संतोषविनितात्मने ज्ञानं विज्ञानं तन्नाय ब्रह्म ते जो निशा निने
नमस्ते शुद्धदेहाय पुरुषाय महात्मने ॥ स्थापनां मूर्तिपाशिपिना च चिना सदा ॥ ग्रामदेशान् पारंगं शान्तिर्न
वतु सर्वदा ॥ पूजकाराधकानां च नक्तानां नक्तवस्तु सर्वेषां च जगन्नाच इच्छा सिद्धिप्रदो नवचंद्रको
वनिपर्यंतं लिङ्गे स्मिन् परमेश्वर ॥ स्थातव्यमुमुयासां सर्वलोकानुकुं पथा यावश्चंद्रसूर्यश्च यावत्ति
ष्टिमेदिना तावत्त्वया त्रदेवेश स्थातव्यं स्वेष्टया विनो इति ॥ ततः पुरुषसूक्तेन विष्णोषोडशापचारं कृ
त्वा पुराणमंत्रैरन्यैर्वास्तवानमेतत्पुनश्च येषां ज्ञानतो वापि याचद्विधिसुष्ठितं ॥ सर्वस्वत्प्रसादेन सम
ग्रो नवतात्ममेति शिवस्यापि ज्ञानतो ज्ञानतो वापि न गवन्पुत्कृतं मया ॥ तत्सर्वं पूर्णमेवास्तत्त्वत्प्रसादा
दधोदक्षजेति ॥ अथ कर्तव्यं नमयुतं देवस्य नाम कुर्यात् सर्वदा व्यवहारार्थं तच्च विष्णोरसुकस्वामी च
मुकनारायण इति वा शिवस्यामुकेनारायणेश्वर ॥ नानौरमुकादित्या देव्या अमुकेश्वरी ॥ गणायते सु

रामः

॥ २१६ ॥

कविनायक इति ॥ अथ नैमित्तिके दोषे प्रायश्चित्तः ॥ तत्र स्थाप्यमानदेवचालिङ्गं वा यां दिशं मुपाश्रयेत्तत्र दिगाश
मंत्रेण श्रोत्रं शतसंख्यया शमापलाशीन्यतरसमिद्धे मेतिलहोमं वा कृत्वा पूज्यं कृत्यं तं कुर्यात् दिगाशमं
त्रावतारमिंद्रमित्यादयः प्रसिद्धाः ॥ अत्राचार्यदक्षिणाक्रमतो गजो मेषो महिषाजः मुक्तिर्मुक्ताफलं सवस्त्र
युग्माधेनुकृष्य न इत्यादिका ॥ तत्र कृत्वा प्यमाने देवेशे शान्ते शुभं तस्फुटीते वा शांत्यर्थं मूलमंत्रेण श्रो
त्रं शतं कृत्वा प्रतिष्ठाहोमं कुर्यात् ॥ शिवाय स्मिरो नवस्वाहा ॥ शिवाया प्रमेयो नवस्वाहा ॥ शिवाया नादिबो
नो नवस्वाहा ॥ शिवाय नित्यो नवस्वाहा ॥ शिवाय सर्वगो नवस्वाहा ॥ शिवाय विनाशो नवस्वाहा ॥ शिवाया कृ
त्वा नवस्वाहेति ॥ अथ सर्वशांत्यर्थं मघोरमंत्रेण श्रोत्रं शतं तस्मिंश्च कृतं कृत्वा सर्वप्रायश्चित्तं च कृत्वा इ
ज्ञाने बलिदत्वा च मय्यशो ननासने यजमानमुपवेश्य यवरासां मंत्रांतरैश्चाभिषिंचेत् ॥ अथाचार्यपूज
नं ॥ तत्र यजमानश्चाचार्यमासनमुपवेश्य सक्तस्य ग्रामं गोसहस्रं मर्द्धतदं दं वा गोशतं मर्द्धं वा दं वा वृ
षभैकादशकं पंचैकावासां कृतां यथा शक्तिसन्निधाय देशका लौसकीर्त्यं देवप्रतिष्ठासिध्यर्थं मिमं द

क्षिणतुल्यमहमावाययिसं प्रददे नमुमेतिस्फक्तातद्वस्तेगोपुच्छादिसकुशतिधयवजलातिक्षिपेत् विज्ञा
ययेच्च॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञश्चिबधर्मपरायणः सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञश्चिबशास्त्रविशारदः॥ अनादिजन्मसं
तानेह्यप्रमेयनवासवे॥ अद्यमेह्युत्तमेजन्मअधमेसफलधनं॥ अद्यमेजननोच्छित्तिरद्यमेपरमेपदं॥
मोचितोहंतवयानाशुदुश्चयाऽवबंधनात्॥ ईशानातस्त्वयायस्मात्तवेनेवनवाणवात्मुक्तोहमर्त्यसंसार
त्पुतोहंतवांतिकं॥ ज्ञानतोज्ञानतोवापियन्तनं यकृतंमया॥ तत्सर्वं पूर्णमेवास्तुत्वं प्रसादात्तद्वामस्वप
इतिगुरुरपि॥ समस्तजगदुत्पत्तिस्थितिसंहारकारका॥ शिवशाश्वतचरः॥ स्ताद्वत्सर्वकामदा॥ अद्यहीनं
तुयत्किंचिद्विधिहीनंतुयद्भवेत्॥ तत्सर्वं प्रसमेवास्तु प्रसादात्कारणस्य तु स्थाप्यष्टकस्य मूर्तिनां शिल्पि
नां तथा सराष्ट्रयाधिवानां च शांतिर्नवतुसर्वदा॥ अत्सु पुत्रकलत्रैश्च स्वमित्रबजवाहनैः॥ कारणस्य प्रसा
देन सर्वलोके श्वरो न वेत्स्य यजमानाया शिषंदद्यात् ततः स्थापकमूर्ति यजपिनः॥ कृत्विक्कृत्पतिर्देव
तान् संपूज्य तेन शक्तितोदक्षिणंदद्यात्॥ अधिवासनसद्यो वा बक्रकालसाधंवा॥ तत्र सद्यपक्षे वरा

रामः

७७॥

माणधकुंकुमादिसर्वप्रयैस्तदिन एव देवलेयेत्॥ अत्येत्तु प्रयमेह निकुंकुमेन देवं लेपयित्वा पूजयेत्॥ दि
तायदिने हरिजासिधार्थकचूणेन॥ एवं ततायदिने पिष्टसितचंदनयवचूणेन चतुर्थे मनःशिलायप्रिगुचूर्ण
न सर्वलेपनप्रयैषुकपिलाघृतमिश्रणं ज्ञेयं॥ प्रतिमानं लेपत्रयं दिनत्रये कृत्वा शेषलेपांश्चतुर्थे
दिने युगपत्कृत्वा त्रिसंधं बलिदानं च निर्वस्य प्रतिकुंडे हवनसंपादयेत्॥ शांतिमंचकृत्विजः कुर्यात्सिने
कदिननिर्वृत्ते धिवासने ज्ञेयं॥ शिवस्य तु यदा प्रतिष्ठेत्तरकाजं सप्तसुदिनेषु मधुकुंकुमादिलेपाक्रियते तस्य
ष्टदिने स्नपनार्चना चर्चनादिमहानुस्रवो विधयः॥ इति सर्वदेवप्रतिष्ठाविधिः॥ अथ चतुर्थः कर्मः॥ तच्चतुर्थदि
ने द्वितीये वा कुर्यात्॥ तत्र प्रवृत्त एवाचायेन्मूर्तिपयजमानद्वारपालादिभिः सह मंडपपश्चिमद्वारेण प्रविश्य
तत्र महास्नानसंभारादिकमुपकल्प्य वेद्याः प्रादक्षिण्येन गत्वा कुंडे स्थापितदेवसंचरन्मपयित्वा पंच ब्रह्मनि
रंगसहितैः सह द्वाकृतैर्होमं कुर्यात्॥ ब्रह्ममंत्राय च॥ ईशानः सर्वविद्यां॥ तत्पुरुषाय विमहे॥ अघोरे॥ न्योष
घोरे॥ न्यो॥ वामदेवाय नमो॥ न्यो॥ शाय॥ सद्योजातं प्रपद्यामीति प्रागुक्ताः॥ अंगमंत्रा अपि॥ अम्यः संहृतः वेदा

हं प्रजापति॥ यो देवेभ्यः रुचं ब्रह्ममिति ततः कृत्वितो ह्यतेन तिलैर्वास्वकुं देषु शतं कृत्वा गौराभिर्मायेति मंत्रे
 ण चतुर्दशरिति शिवस्य चतुर्थी कर्म॥ एवमन्यदेवविषयेऽपि पूर्ववत्स्थापितं देवत्वं चतुर्दशमपयित्वा स्वमंत्रै
 र्ब्रह्महोमं कुर्यात्॥ कृत्वितोऽपि ह्यतेन शतशतप्रतिकुंडं कृत्वा पूर्णकुंतिं कुर्यात्॥ गुरुश्च शान्तितो
 येन मूर्तिमिच्छा निर्मात्य मपसार्य पुनः पूजयित्वा काशीतिघटात् पूर्ववत्स्थाप्य स्तपयेदिति यद्वापुराणं
 तरोक्तप्रकारेण पूजयेत्॥ तत्र दध्यक्षत कुशाग्रक्षीरदूर्वा मधुपुष्पसिद्धार्पकपुष्पफलतोयान्वितमर्घ्यपा
 त्रमासाद्य कलशाष्टसहस्रमष्टशतमष्टौ चतुरो वा कलशान् सोवर्णान् राजतान् ताम्रान् रतिकमयान् स्म
 न्मयान् चोपकल्प्य तेषु शान्तेदवरिपोहिष्टेति मंत्रैरुद्धृतं तीर्थजलं प्रक्षिप्य मङ्गो मेयक्षीरदधिमधुतश
 करीषुष्पिपुष्पफलकुशलगंधपंचगव्यादिकं च प्रक्षिप्य ततः समुद्रं वः प्रक्षिणेत्सीति मंत्रेण देवामर्घ्यं समर्प्य
 स्तापयेत्॥ तद्यथा पंचघ इति पंचगव्येन दधिकाव्या इति दध्नाः अथापस्वेति क्षीरेण ते रजो सीति ह्यतेन
 मधुता इति मधुना देवस्य त्वास रस्य त्पैमेष ज्येनेति पुष्पोदकेन परिवाजपतिरिति रज्ज्वोदकेनादेव

रामः

॥३४॥

स्त्वेतिकुशोदकेन अथापस्वेति क्षीरेण ते रजो सीति ह्यतेन वसोपवित्रमि
 तिसहस्रधाराकुंभेन ततस्तस्मात्स्तपनं ततश्च धत्वा वेदतिपुंचवर्षसूत्रेण नीराज्यबलिहरतिमुच्यते
 सपत्न्यादितिकौतुकं विमुच्य सुगंधवस्त्रेण पंचनद्य इति वपरिमाष्टिं महाकिन्यास्तप्य घातिसर्वपापहरं
 नं तदिदं कल्पितं देवसम्यगाचम्य तां त्वयोत्साचमनीयं निवेदयेत्॥ वेदस्तुक्तसमायुक्ते यज्ञसानसमन्वि
 ते सर्ववर्णप्रदे देववाससाते विनिर्मिते इति वस्त्रयुग्मं शरीरतेन जानामि चेष्टानैव नैव च मया निवेदि
 तं नत्वा चंदनं प्रतिगृह्यतामिति कुंकुमकर्पूरयुक्तचंदनं मणिमुक्ताप्रवालाद्यैस्त्वं पुष्पैर्मया कृता पूजा
 तु देवदेवेश प्रसादाद्भवतस्तवेति पुष्पं वनस्पतिरसो दिव्यो गंधाद्यः सुमनोहरः आद्येयसर्वदेवां धूपो
 यं प्रतिगृह्यतामिति धूपमंत्रः त्वंचंस्त्वं रविर्विष्णुस्त्वं रत्नाक्रताशनाः त्वमेव सर्वज्योतिषी दोषोयं प्रति
 गृह्यतामिति इत्युक्त्वा च त्वारिशतावादीयैरारात्रिकं अन्नं चतुर्विधं स्वाडरसैः षड्भिः समन्विता न
 ह्यन्येषामायुक्तनैवेद्यं प्रतिगृह्यतामि नैवेद्यं सन्नपायतेन मइति नृषणादित्वा पूर्वकृतं होमं निवेद्यं

प्र.म.

॥२५॥

प्रार्थयेत् यन्मया नक्तियोगेन पत्रं पुष्पं फलजलं च वेदितं च नैवेद्यं तद्गृहणानु कं पयः मंत्रं ह्रीं नक्तियाहो न
नक्ति ह्रीं नं जनार्दन यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मम इति ततः पुनरष्टोत्तरसहस्रं मूलमंत्रं त्रैलोक्याणां कृत्वा गा
नां दशांशेन पूर्णां कृतितं कृत्वा स्वस्तिवाचने कारयित्वा इन्द्रादिभ्यो वसिष्ठं त्वाचम्य शेषं समापयेदिति
इति चतुर्थकर्मविधिः अथ शैवे चंडपूजा चतुर्थकर्मदिने दिनांतरे वा अमुकलिंगप्रतिष्ठां गतया चंडप्र
तिष्ठां करिष्ये इति संकल्प्य प्रासादाद्वह्निः गर्भगृहार्द्धसूत्रांतराले ईशान्या चंडस्थाने पाठादौ चंडमूर्तिसं
स्थाप्य पूजयेत् तत्र ध्यानं रुद्राग्नेः प्रभवचंडं कजला ननया नकं मूलदंडं धरं रौद्रं चतुर्वक्त्रं चतुर्भुजं पु
रवाजीर्णमहाज्वालं रक्तवस्त्रं दशलोचनं जटामुकुटं रवंतं दुर्मुदितं फणिकं कणं बालयज्ञोपवीतं च साष्ट
सूत्रं कंठं धृत्य नमः सा नमः सा नमः नक्तिप्रकाशनाशनमिति एवं ध्यात्वा उंचंडा मनाय नमः चंडमूर्तये
नमः धुनिचंडेश्वराय कुंफट् स्वाहेति मंत्रं त्रैलोक्यावा ह्युंचंडं रुद्रयाय कुंफट् नमः चंडशिरसे कुंफट् नमः च
उशिरवाये कुंफट् नमः उंचंडकवचाय कुंफट् नमः उंचंडाय कुंफट् करयोरस्त्र उंचंडसद्योजाताय कुंफट् नमः

रामः

॥७४१॥

मः उंचंडविधाम देवाय कुंफट् नमः उंचंडं त्रयोधराय कुंफट् नमः उंचंडे सुरभाय कुंफट् नमः उंचंडे ईशानाय कुं
फट् नमः इति त्रैलोक्यां नृकृत्वा षोडशोपचारैः पूज्य विज्ञापयेत् यावातिष्ठति लोके मिनदेवदेवो महेश्व
र तावत्कालं त्वया देव स्थातव्यं शिवसंनिधाविति ततो दिग्बलिंदभूतानि विज्ञापयेत् तथा यावत्कालं
महादेवो लिंगमाश्रित्य तिष्ठति तावत्कालं तुरशार्थं पूयंतिष्ठतमर्चयदिति ततो गुरुकर्मशेषसंपादन
जासने यजमानमुपवेश्य निषिचत् तत्र देवस्य त्वेति शनौ देवी अथ वर्णसामः सुरास्वेत्यादयश्च मं
त्रा यजमानो महाजलाशये च वन्यस्ता नं कृत्वा मंहपमागत्सुर्वादीन्संपूज्य हिरण्पादिदक्षिणां दत्वा
सौपत्किरां गंच दद्यात् गुरुश्च समस्तजगदुत्पत्तिस्थित्यनुग्रहकारकः शिवः सानुचरः स्ता द्वासर्वदा सर्व
कामद इति मंत्रं त्रैलोक्यां विदद्यात् यथा शक्तिं प्राप्नुयान्नो जना क्वचिच्छेदो नास्ति त्रिविक्रमः बाणलिंगव
लेहिनसिद्धिलिंगे स्वयं भुवि प्रतिमा तु चर्वासु न चंडो धिक्कृतो न वेदिति इति चंडपूजा अथ चलप्रतिष्ठा
वैधायनादृक्ता तत्र शुचौ देशे मंडपं तदंतः प्रतीच्या उदीच्या माशानां वा कुंडं तदुत्तरतः स्नानोपकरणानि नै

प्र.म०

॥२६॥

कृतेवास्तुमंडलंमध्येवेद्यांसर्वतो नद्रादिमंडलं तदुत्तरतः स्वस्तिकोपरिश्यास्यानंचकृत्वा पूर्वदिने प्रतिष्ठा
दिने वागणेशपूजापुण्याहवाचनेमातृपूजानात्युदधिकश्राद्धनिकृत्वा गुरुमष्टौचतुरो वाकृत्वा
श्वेतवापूजयेत् ततो गुरुमंडपप्रतिष्ठामग्निसंस्थायनंचकृत्वा स्थाप्यदेवतनैवास्चरुंशुपयित्वा ज्योति
नेपलाशादिमिधां प्रत्येकमष्टसहस्रमष्टशतं वा प्रतिदेवतलोकपालमंत्रैर्व्याकृतिनिर्वाजुक्रयात् ॥
तावत्संख्याकमाज्यहोमंचकृत्वा स्थाप्यदेवताकमंत्रैराममिधिलाज्याना प्रतिप्रत्यंचदशाकृतौ स्विष्टक
तंचकृत्वा अष्टसहस्रमष्टशतं वा स्थाप्यदेवतामंत्रं जपेत् अथ यजमनो गुधे वरं दद्यात् ततो गुरुदेवपं
चामृतैश्चष्टयकृतत्रयमंत्रैश्चानो देवारितिसंस्थाप्य कलशेन च संस्थाप्य श्रावणं डाघैरनुलिप्यो ह्योदके
न प्रक्षाल्य पुनश्चतुर्निकलशैस्समुज्येष्टा इत्याद्यभिषेकमंत्रैश्चतुर्निकमेणानिषिच्य नद्रपीठनिवेश
द्रुपाद्यैकलशान्नतौ यपूर्णान्पूर्वादि क्रमेण संस्थाप्य समष्टपक्षवान्कृशान्शोक्कं प्रसवणोदकं या
वान्पुष्पाणि फलानि च क्रमेणानिषिप्य स्थापनक्रमेण संस्थाप्य समष्टपक्षवान्कृशान्शुक्कं प्रसवणो

रामः

॥७६॥